स्थानीय राजपत्र

यशोधरा गाउँपालिकाद्धारा प्रकाशित

खण्डः ५)   संख्याः ७   मितिः चैत्र ०८ गते २०७८

भाग : २

यशोधरा गाउँपालिका

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ उपदफा (१) बमोजिम यशोधरा गाउँपालिकाको गाउँसभाले बनाएको तल लेखिए बमोजिमको कार्यपत्र सर्वसाधरणको जानकारीको लागि प्रकाशन गरिएको छ ।

संवत २०७८ **बालमैत्री स्थानीयशासनतथाबालअधिकार संरक्षण कार्यविधि, २०७८**

बालबालिकाको बचावट, संरक्षण, विकास र अर्थपूर्ण सहभागिताअभिवृद्धि गर्देबालअधिकारका सिद्धान्तको सम्मान, पालना, संम्वर्द्धन,परिपूर्ति एवं बालमैत्री स्थानीयतहनिर्माण गरी बालबालिकाको हकहितकायम गर्न बालअधिकार सम्बन्धीअन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि १९८९, नेपालको संविधान २०७२बालमैत्री स्थानीयशासन राष्ट्रिय रणनीति २०६८, बालमैत्री स्थानीयशासनकार्यान्वयनकार्यविधि २०६८, बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५,यशोधरा गाँउपालिको बालबालिका सम्बन्धीनिति,बालबालिका सम्बन्धीविद्यमानकानूनहरु तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले निदृष्ट गरेकोविषयहरुलाई कार्यान्वयन गर्न वाञ्छनीय भएकोले, नेपालको संविधानको भाग १८ धारा २२६ ले दिएको अधिकार तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको परिच्छेद१५को दफा १०२ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी यो कार्यविधिवनाई लागू गरिएको छ ।

परिच्छेद- १

प्रारम्भिक

१.संक्षिप्तनाम र प्रारम्भ : (१) यस कार्यविधिको नाम**बालमैत्री स्थानीयशासनतथाबालअधिकार संरक्षण कार्यविधि, २०७८** रहेको छ ।

(२) यो कार्यविधितुरुन्तप्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषा:**बिषयवा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा,

क) "संविधान"भन्नाले नेपालको संविधान २०७२ लाई सम्झनुपर्छ ।

(ख) "ऐन"भन्नाले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ सम्झनु पर्छ ।

(ग) ''कार्यविधि''भन्नालेयशोधरागाँउपालिकाद्वारा जारी गरिएको **बालमैत्री स्थानीयशासनतथाबालअधिकार संरक्षण कार्यविधि, २०७८** सम्झनु पर्छ ।

(घ) बालमैत्रीस्थानीयशासन राष्ट्रिय रणनीति २०६८,बालमैत्री स्थानीयशासनकार्यान्वयनकार्यविधि २०६८,तथा बालमैत्री स्थानीयशासन घोषणा कार्यविधि २०७०,भन्नाले तत्कालीन संघीय मामिलातथा स्थानीयबिकास मन्त्रालयले जारी गरेको रणनिति कार्यविधिलाई सम्झनु पर्छ ।

(ङ) **"बालबालिका"**भन्नाले नेपालको कानून अनुसार१८वर्ष उमेर पूरा नगरेका सबै व्यक्तिहरुलाई सम्झनु पर्छ ।

(च) **"बालबालिका डेक्स"**भन्नाले यशोधरा गाँउ कार्यपालिका गाँउपालिकाको कार्यालय र वडा कार्यालयमा स्थापना गरिएको बालबालिका सम्बन्धीकाम गर्ने बालमैत्री शाखा वा इकाईलाई सम्झनु पर्छ ।

(छ) **"सर्म्पक व्यक्ति तथा बाल कल्याण अधिकारी"**भन्नाले यशोधरा गाँउपालिकाले गाँउपालिकाको कार्यालय र

वडा कार्यालयमा स्थापना गरिएको बालमैत्री शाखा वा इकाईमा रही काम गर्न तोकिएको सम्पर्क व्यक्तिलाई सम्झनु पर्छ तथा बालबालिकाको अधिकारको सम्मान,संरक्षण र सम्बर्द्धन कार्य गर्न तोकिएको कर्मचारीलाई बाल कल्याण अधिकारी सम्झनु पर्छ ।

(ज) **"बालअधिकार समिति"**भन्नाले बालबालिकाको आधारभूत अधिकारहरुको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्नका लागि गठन गरिएका गाँउपालिका स्तरीय, वडास्तरीय र विद्यालय स्तरीय समितिहरुलाई सम्झनु पर्छ ।

(झ) "**बालमैत्री स्थानीय शासन भन्नाले**" बालअधिकारका चार सवालहरुलाई स्थानीय तहको नीति, संरचना, कार्य प्रकृया,प्रणाली र व्यवहारमा संस्थागत गर्ने शासकिय पद्धति हा`बुझ्नु पर्दछ ।

(ञ) **"बालमैत्री स्थानीय शासन समिति"**भन्नाले बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन कार्यविधि (२०६८) बमोजिम गठन भएका समितिलाई सम्झनु पर्छ ।

(ट) **"बालसमूह"**भन्नाले विद्यालयतथा समुदायस्तरमा बालबालिकाको सहभागितामा गठन भएका वडा वा यशोधरा गाँउपालिकामा सूचीकृत भई संचालनमा रहेका बालसमूहहरुलाई सम्झनु पर्छ ।

(ठ)**"वडा बालसमूह संजाल"**भन्नाले वडामा गठित बालसमूहहरुको प्रतिनिधीमुलक गठन भएका गाँउपालिका वा वडामा सूचीकृत भई संचालनमा रहेका बालसमूह संजाललाई सम्झनु पर्छ ।

(ड) **"गाँउपालिका बाल समूह संजाल"**भन्नाले वडा वडामा गठित बालसमूह संजालहरुको प्रतिनिधमुलक गठन भएका यशोधरा गाँउपालिकामा सूचीकृत भई संचालनमा रहेका बाल समूह संजाललाई सम्झनु पर्छ ।

(ढ) **"सहजकर्ता तथा संरक्षक शिक्षक"**भन्नाले गठित बाल समूहलाई नियमितरुपमा संचालन तथा व्यवस्थापन गर्न समुदायको हकमा बाल समूहहरु र बाल समूह

संजालले छनौट गरेको सहजकर्ता र विद्यालयको हकमा संरक्षक शिक्षक भन्ने बुझ्नु पर्छ ।

(ण) **“प्रधान संरक्षक”**भन्नाले विद्यालयमा गठन भएकाबालसमूहतथा संरक्षक शिक्षकलाई नियमितरुपमाअनुगमन, नियन्त्रण, निर्देशन र व्यवस्थापनकालागि सम्बन्धितविद्यालयको प्रधानाध्यापकलाई सम्झनु पर्छ ।

(त) **“गैरसरकारी संस्था”**भन्नाले प्रचलितकानूनबमोजिम स्थापनाभएका र यशोधरागाँउपालिकामा सूचिकृत भई गाँउपालिका संग समन्वय गरी कार्य सञ्चालन गर्ने गैरनाफामूलक सामाजिक संस्था सम्झनुपर्छ ।

(थ) **“बालविकास केन्द्र”**भन्नालेगाँउपालिकातथा वडाका समुदाय र बिद्यालयस्तरमा स्थापनाभएकाबालविकास केन्द्रलाई सम्झनु पर्छ ।

(द) **“स्थानीय तह”**भन्नाले नेपालको संबिधानबमोजिमगाउँपालिका, नगरपालिकातथाजिल्ला सभालाई सम्झनु पर्दछ ।

(ध) **“बालकोष”**भन्नाले बालअधिकारको संरक्षण र सम्बर्धन गर्नका लागियशोधरा गाँउपालिकामाकार्यविधिबनाई खडा गरिएको बालकल्याण कोषलाई सम्झनु पर्छ ।

(न) **“प्रमाणपत्र”**भन्नाले वडा कार्यालय,यशोधरागाँउपालिकाकार्यालयमा सूचिकृत भएकाबालसमूहहरु र बालसमूह संजाललाई दिइने सूचिकृत प्रमाणपत्र सम्झनु पर्छ ।

प) **“बालभेला”**बालसमुह सञ्जालले नयाँ समिति चयन गर्न र बार्षिक कार्ययोजनानिर्माण गर्न सबै बालसमूहकाप्रतिनिधिहरुको सहभागितामाभएको गाँउपालिका र वडास्तरको भेलालाई सम्झनु पर्दछ ।

(फ) **“गाँउपालिका**”भन्नाले यशोधरागाँउपालिकालाई सम्झनु पर्छ ।

(ब) “**अध्यक्ष**”भन्नाले यशोधरागाँउपालिकाको अध्यक्षलाई सम्झनु पर्छ ।

(भ) “**उपाध्यक्ष**”भन्नाले यशोधरागाँउपालिकाको उपाध्यक्षलाई सम्झनु पर्छ ।

(म) “**वडा**” भन्नाले यशोधरागाँउपालिकाको वडालाई सम्झनु पर्छ ।

(य) “**वडाध्यक्ष**” भन्नाले यशोधरागाँउपालिकाको वडाअध्यक्षलाई सम्झनु पर्छ ।

(र) “**सभा**”भन्नाले यशोधरागाँउपालिकाकोगाँउ सभालाई सम्झनु पर्छ ।

(ल) “**कार्यपालिका**”भन्नाले यशोधरागाँउपालिकाको गाँउकार्यपालिकालाई सम्झनु पर्छ

३. <u>उद्देश्य</u> : यसकार्यविधिको उद्देश्य देहायबमोजिमहुनेछ :-

(क) सबै प्रकारका बालबालिकाकोअधिकारको संरक्षण तथा सम्वर्द्धन गर्न ।

(ख) बालमैत्री स्थानीयशासनअभियानकोप्रवर्द्धन,र संस्थागतविकास गर्न ।

(ग) बालबालिकाको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्न ।

(घ) बालबालिकामाथिहुने हिंसा, दुर्व्यवहार, हानी र जोखिमद न्यूनीकरण गर्न ।

(ङ) बालबालिकाको अभिलेख-(गतिबिधि,घटना व्यवस्थापन, सूचना, तथ्यांकआदि) व्यवस्थापन गर्न ।

(च)बालअधिकार संरक्षण र सम्वर्द्धनकालागि सरकारी, गैरसरकारी र अन्य सरोकारवालाहरुबीच समन्वय, सहकार्य र साझेदारी स्थापना गर्न ।

परिच्छेद- २

बालमैत्रीस्थानीयशासन समिति, बालबालिका डेक्सको स्थापना र संचालन

४.बालमैत्री स्थानीयशासन समिति गठन,काम कर्तव्य र अधिकार

बाच्नपाउने अधिकार,संरक्षणको अधिकार, विकासको अधिकार र सहभागिताकोअधिकारकाविषयमास्थानीयतहको नीति, संरचना, कार्यप्रकिृया प्रणाली र व्यवहारमा संस्थागत गर्नका लागिबालमैत्री स्थानीयशासन रणनीति २०६८ ले दिएको अधिकारका आधारमा गाँउपालिकामाबालमैत्री स्थानीयशासनगाँउसमिति र वडामा बालमैत्री स्थानीयशासन वडा समितितथा समुदाय स्तरीय समितिहरु गठन हुनेछ ।जसमानिम्नानुसारका सदस्यप्रतिनिधिहरु रहनेछन् ।

क) बालमैत्री स्थानीयशासनगाँउ समितिदेहायअनुसार हुनेछ :

(१) गाँउपालिका अध्याक्ष - अध्यक्ष

(२) गाँउपालिका उपाध्यक्ष -उपाध्यक्ष

(३) स्वास्थ्य इकाईका प्रमुख/प्रतिनिधि (१ जना) -सदस्य

(४) शिक्षा इकाईका प्रमुख/प्रतिनिधि (१ जना) -सदस्य

(५) महिला तथा बालबालिका इकाई प्रमुख/प्रतिनिधि (१ जना) -सदस्य

(६) गै.स.स प्रतिनिधि (महिला र बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत) १ जना -सदस्य

(७) स्थानीय विद्यालय वा स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति मध्येबाट गाँउपालिकाले मनोनयन गरेको प्रतिनिधि (१ जना) - सदस्य

(८) गाँउपालिकामाकार्यरत महिलाशिक्षिकावामहिलास्वास्थ्य स्वयंसेविकामध्येबाट गाँउपालिकाले मनोनयन गरेको प्रतिनिधि (१ जना) -सदस्य

(९) गाँउपालिकास्तरीय बाल सञ्जालकाप्रतिनिधि २जना (कम्तिमा १ जनाबालिका सहित) -सदस्य

(१०) महिला र बालबालिकाको क्षेत्रमाकाम गर्ने सामुदायिक संस्थावा समुहमध्ये गाँउपालिकाले तोकेको महिलाप्रतिनिधि १ जना–सदस्य

(११)गाँउपालिकाबालअधिकारसमितिको (१ जना)

– सदस्य

(१२) गाँउपालिकाकाबालमैत्रीशाखावाइकाई सम्पर्कब्यक्ति (१ जना) -सदस्य

(१३) प्रमुखप्रशासकीयअधिकृत,

-सदस्यसचिव

ख) वालमैत्री स्थानीयशासनवडा समितिदेहायअनुसार हुनेछ :

(१) वडा अध्यक्ष

-अध्यक्ष

(२) वडा अध्यक्षले तोकेको महिला सदस्य

-उपाध्यक्ष

(३) स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाका प्रमुख वा प्रतिनिधि (१ जना)

-सदस्य

(४) महिला र बालवालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत स्थानीय गैरसरकारी संघसंस्था वा सामुदायिक संस्था मध्येबाट वडा समितिले मनोनयन गरेको प्रतिनिधि (१ जना) -सदस्य

(५) वडामा रहेका विद्यालय वा स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति मध्येबाट वडा समितिले मनोनयन गरेको प्रतिनिधि (१ जना)

-सदस्य

(६) वडामा कार्यरत महिला शिक्षिका वा महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका मध्येबाट वडा समितिले मनोनयन गरेको प्रतिनिधि (१ जना) -सदस्य

(७) वडास्तरीय बालसमूह संजालका १ जना बालिका सहित २ जना सदस्य

(८) महिला र बालवालिकाको क्षेत्रमा काम गर्ने सामुदायिक संस्था वा समूह मध्ये वडा समितिले तोकेको महिला प्रतिनिधि (१ जना) –सदस्य

(९) प्रतिनिधि, वडा बाल अधिकारसमितिको १ जना –सदस्य

(१०) बालमैत्री स्थानीय शासन वडा सम्पर्क व्यक्ति -सदस्य

(११) वडा सचिव -सदस्य –सचिव

यस समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित क्षेत्रका विज्ञ तथा संस्थाका प्रतिनिधिहरुलाई बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

[1]यसरी महिला सदस्य छनौट गर्दा पारालिगल,निगरानी समितिवा यस्तै प्रकृतिकाअन्य समूहभएको अवस्थामाउक्त समूहबाट सदस्य छनौट गर्नुपर्नेछ ।

ग) बालमैत्री स्थानीय शासन समुदायस्तरीय समितिः

बालमैत्री स्थानीय शासनलाई समुदायस्तरमा संचालन गर्नका लागि आवश्यकतानुसार देहाय बमोजिमको बालमैत्री समुदायस्तरीय समिति रहनेछ :

(१) सामुदायिक संस्था वा समूहका अध्यक्षहरुमध्ये वडा समितिले तोकेको प्रतिनिधि -अध्यक्ष

(२) स्थानीय विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरुमध्ये सामुदायिक संस्था वा समूहले छनौट गरेको १ जना प्रतिनिधि -सदस्य

(३) समुदायमा रहेका बाल समूहमध्ये सामुदायिक संस्था वा समूहले छनौट गरेका१ जना बालिका सहित २ जना बाल प्रतिनिधि

-सदस्य

(४) महिला र बालबालिकाको क्षेत्रमा काम गर्ने सामुदायिक संस्था वा समूह मध्ये वडा समितिले तोकेको महिला प्रतिनिधि(१ जना) - सदस्य

(५) सामुदायिक संस्था वा समुहका सचिव वा मेनेजरहरु मध्येबाट उनीहरुले छानेको प्रतिनिधि (१ जना)

-सदस्य

(६) वडा समिति तोकेको व्यक्ति - सदस्य –सचिव

उपरोक्त समितिहरुले आ-आफ्नो क्षेत्रका सम्बन्धित केन्द्रीय, प्रादेशिक एवं स्थानीय तहहरु, गैसस एवं निजी क्षेत्रका संघसंस्था संग समन्वय गरी बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको संस्थागत विकास र विस्तार गर्न सघाउ पुऱ्याउनु पर्दछ ।

५.बालमैत्री स्थानीयशासन समितिको कामकर्तव्य र अधिकार :

५.१ गाँउपालिकाको बालबालिका सम्वन्धिनीतिगत निर्णयका लागिकार्यपालिकालाई सिफारिस गर्ने ।

५.२ गाँउपालिकाको बालबालिका सम्वन्धि योजनाहरुको अन्तिम निर्णय गरी योजनातर्जुमा समितिमा पठाउने ।

५.३ गाँउपालिकामाकार्यरत निकायहरुलाई बालबालिका सम्वन्धीकार्यमा समन्वय गर्ने ।

५.४ गाँउपालिकामाभएकाबालबालिका सम्वन्धीकार्यहरुको समग्र अनुगमन गर्ने ।

५.५गाँउपालिकालाई बालमैत्रीबनाउनबालमैत्री स्थानीयशासन राष्ट्रिय रणनीति २०६८को अनुसूची ३ मा उल्लेखभएअनुसारको सूचकहरु पुरा भएनभएको अनुगमन गरी बालमैत्री वडा

तथातहकोरुपमाघोषणाको लागिगाँउपालिकातथाजिल्ला समन्वय समितिमासिफारिस गर्ने ।

५.६ बालमैत्री स्थानीयशासन समितिको बैठक वर्षमा कम्तिमा ८ पटक वस्नेछ । बैठकको कार्यविधि समितिआफैले तय गरे अनुसार हुनेछ ।

५.७गाँउपालिकातथा वडास्तरमा बालभेलाआयोजना गरि बार्षिक बाल योजना छनौटतथाकार्यान्वयन गर्ने

५.८बालमैत्री स्थानीयशासनकार्यान्वयनकार्यविधि २०६८ बमोजिमकामकारवाही गर्ने ।

६. **बालबालिका डेक्सको स्थापना : (१)** प्रत्येक वडा कार्यालयमा रगाँउपालिकाकार्यालयमाबालबालिका डेक्स स्थापना गरिने छ । बालबालिका डेक्स सञ्चालन गर्नको लागिकम्तिमा एक जनाकर्मचारीवा जन प्रतिनिधिलाई सम्पर्क व्यक्तितोकिने छ र बालबालिकाको अधिकारको सम्मान,संरक्षण र सम्बर्द्धन कार्य गर्नका लागि यशोधरा गाउँपालिकामा १ जना बाल कल्याण अधिकारी तोकिने छ।

(२)बालबालिका डेक्सको काम, कर्तव्य र सञ्चालन देहायबमोजिमहुनेछः

(क) सबै प्रकारका बालबालिकाको तथ्याङ्क र सूचनाको अध्यावधिक गर्ने ।

“स्पष्टीकरण” सबै प्रकारका बालबालिकाभन्नाले अपाङ्गताभएका, श्रमिक, सडक बालबालिका, अनाथ, असहाय, अशक्त, मानसिकअसन्तुलनभएका र यौनिकअल्पसंख्यक समेतलाई बुझाउँछ ।

(ख) बालसमूहतथाबालसमूह सञ्जालहरुको सूचीकृत गर्ने ।

(ग) बालबालिका,गाँउपालिका र सरोकारवालाहरुबीच सम्बन्ध र समन्वयविस्तार गर्ने ।

(घ) बालअधिकार समिति, बालमैत्री स्थानीयशासन समिति, बालसमूह सहजकर्ता, संरक्षक शिक्षक,प्रधान संरक्षक, बालसमूह, बालसमूह सञ्जालहरुबीच समन्वय सहकार्य गर्ने ।

(ङ) बालअधिकारमा आधारित सहभागितामूलक विधिबाट बालबालिका संग सम्बन्धित योजनातर्जुमा, कार्यान्वयन र क्रियाकलापहरुमा सहजीकरण गर्ने ।

(च) बालसमूह, बालसमूह सञ्जाल गठन तथाबाल भेलाको सहजीकरण गर्ने ।

(छ) गााँउपालिकातथा वडाका विनियोजितकार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।

(ज) गाँउपालिकाले तोकेको बालबालिका सम्बन्धीअन्यकार्य गर्ने ।

७. गाँउपालिकास्तरीय बालअधिकार समिति गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार :

(१) यशोधरा गाँउपालिकामा देहायवमोजिमको बालअधिकार समिति गठन गरिनेछ ।

(क) यशोधरागाँउपालिकाको कार्यपालिकाले तोकेको १जनाकार्यपालिकाको सदस्य - संयोजक

(ख) यशोधरागाँउपालिकाभित्रको बिद्यालयका संरक्षकशिक्षकमध्ये १जना -सदस्य

(ग) महिला स्वास्थ्यकार्यकर्ता मध्येवाट १ जना -सदस्य

(घ)बालअधिकारको क्षेत्रमाकार्यरत गैह्रसरकारी संस्थाहरुमध्येबाट १ जना -सदस्य

(ङ) गाँउपालिकाबालसमूहसंजालबाट १ जनाबालिका सहित२ जना -सदस्य

(च) आदिवासीजनजाति, मधेसी, अल्पसंख्यक दलिततथाअपाङ्ग पिछडिएका वर्ग र समुदायको

यथासंभव१ जनामहिलाप्रतिनिधित्वहुनेगरी ३जना -सदस्य

(छ) गाँउपालिकामा रहेको प्रहरी कार्यालयको प्रतिनिधि १ जना -सदस्य

(ज)गाँउशिक्षा समितिकोप्रतिनिधि १ जना -सदस्य

(ञ) बालबालिका डेस्क हेर्ने/सम्पर्क व्यक्ति -सदस्यसचिव

(२) गाँउपालिकाबालअधिकारसमितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायवमोजिमको हुनेछ,

(क)बालमैत्री स्थानीयशासन समितिले बालसंरक्षण सम्बन्धि गरेको निर्णयहरुलाई व्यवहारिकरुपमाकार्यान्वयन गर्ने ।

(ख) बालमैत्रीवडा,गा.पानिर्माणको लागि वडाबालअधिकार समिति संग समन्वयन गरी सूचकहरुको आधारमा कार्यक्रमतुर्जमा, कार्यान्वयनमा सहजीकरण र अनुगमन,नियनत्रण ,सन्तुलन गर्ने ।

(ग)यशोधरागाँउपालिकामाविशेष हेरचाह र संरक्षणको आवश्यकताभएकाबालबालिकातथा सबै बालकालिकाको तथ्यांक संकलनगर्ने, अद्यावधिकगर्ने रगाँउपालिकामा पेश गर्ने ।

"स्पष्टीकरण"विशेष हेरचाह र संरक्षणको आवश्यकताभएकाबालबालिकाभन्नाले(आमाबाबु, अभिभावकविहीन (अनाथ) बालबालिका, अस्पताल वाअन्यकुनै सार्वजनिक स्थानमाअलपत्रअवस्थामा छाडिएका वा फेला परेका तथा बाबुआमाबाट अलग्गिएकावाबाबुआमापत्तानलागी

बेवारिस भएकाबालबालिका, बाबुआमालाई गम्भीर शारीरिक वामानसिकअपाङ्गतावाअशक्तताभएको कारण उचित हेरचाहनपाएकाबालबालिका, कानूनीविवादमा परेका बालबालिकामध्ये वैकल्पिक हेरचाहको लागिसिफारिस भएकाबालबालिका, थुनामा रहेका वाबन्दीबाबु वाआमा संग आश्रित भई कारागारमा रहेका बालबालिका,जबरजस्ती करणीबाट जन्मिएको सन्तानलाई आफूले पालनपोषण गर्न नसक्ने भनीनिवेदन परेका बालबालिका, बाबु, आमावा अभिभावकबाट दुर्व्यवहार, हिंसा वा बेवास्ताभएको कारणले बालबालिकाको उच्चतमहितको लागि परिवारबाट अलग गरिएकाबालबालिका, जबरजस्तीवाबँधुवाप्रकृतिकावा जोखिमपूर्ण वानिकृष्ट प्रकृतिको वाप्रचलितकानून विपरीत श्रममा संलग्नवाधुम्रपान, मद्यपानएवं अन्यलागूऔषधको कुलतमा फसेका, एच.आई.भी. संक्रमितबालबालिका, गम्भीर शारीरिक वामानसिक स्वास्थ्य समस्याका कारण जीवन जोखिममा रहीबाबुआमावा परिवारबाट उपचारको व्यवस्थाहुननसकेको वा सामान्यजीवनयापन गर्न कठिनाई भएका बालबालिका,बालबालिकाविरुद्धको हिंसा वाबालयौन दुर्व्यवहारबाट पीडित भएकावात्यस्तो जोखिममा रहेका बालबालिका, सशस्त्रद्वन्द्ववाविपद्का कारणले बाबुआमादुबै वाआमाबाबुमध्ये एक गुमाएकावाआफू नै शारीरिक वामानसिक रूपमा घाइते भएकावाअपाङ्गताभएकाबालबालिका,परित्यक्ततथा सडकमा आश्रित बालबालिका, कानुनबमोजिमतोकिएकाअन्यबालबालिकालाई बुझाउनेछ।

(घ)गाँउपालिकामा बालबालिकाको क्षेत्रमाकार्यरत संघ संस्था, बालसमूह,अन्यबालअधिकार समिति, निगरानी समिति,

मेलमिलाप केन्द्र, आपत्कालिन संरक्षण केन्द्र,महिलातथाबालबालिका सेवा केन्द्रलगायतकानिकायहरुको फेहरिस्त तयार पार्ने र यस्ता निकायहरुसंगआवश्यक समन्वय, सहकार्य र साझेदारी गरी बालअधिकारको संबर्द्धनात्मक र संरक्षणात्मक कार्यहरु गर्ने गराउने ।

(ङ) बालबालिकाको क्षेत्रमा स्थानीयआवश्यकतापहिचान गरी संघीय सरकार, प्रदेश सरकार , स्थानीय सरकारकाविभिन्नविषयगतशाखाहरु र विकासका साझेदार संस्था संगको समन्वयमा समुदायमाआधारित कार्यक्रमहरुको तर्जुमा र कार्यान्वयन गराउनआवश्यक समन्वयगर्ने, बालबालिका संग सम्बन्धितयोजनातर्जुमा, कार्यक्रमको रेखदेख, अनुगमन, मुल्याङ्कन र निरीक्षण गर्ने ।

(च)बालअधिकारको निमित्त चेतनाअभिबृद्धि, जागरण सिर्जनागर्ने

(छ)स्थानीय संघसंस्थालाई बालबालिकाको क्षेत्रमाकार्य गर्न उत्प्रेरणा, समन्वय र साझेदारीगर्ने । कार्यक्रमको सञ्चालनगर्नको लागिआवश्यक परामर्श, सुझावतथानिर्देशनदिने ।

(ज) बालअधिकार हनन्का सम्बन्धमाआएकाउजुरीहरुलाई सम्बन्धितनिकायमासिफारिश गरी पठाउने एवं समन्वयकारी भूमिकाप्रदानद गर्ने ।

(झ) बालबालिकाको निमित्तआकस्मिक सहयोगको तथादीगो विकासकालागिश्रोत (आर्थिक, भौतिकतथामानविय) व्यवस्थामिलाउने ।

(ञ) बालअधिकारकाविषयमावकालतगर्ने

(ट) शिक्षा, स्वास्थ्यलगायतका क्षेत्रको वार्षिक योजनामा समेत बालसंरक्षण सम्बन्धीभूमिका (विशेष गरीबालबिवाह,निकृष्ट बालश्रम, हिंसा, दुर्व्यवहार, आदिको बारेमा सूचनाप्रवाहतथाउजुरी) समावेश गर्न सहजीकरण गर्ने ।

ठ)बालअधिकार सम्बन्धीकार्यका लागिआवश्यक पर्ने सेवाहरू (जस्तै तत्कालकाआवश्यकतापरिपूर्ति, सुरक्षितआवास, वैकल्पिक स्याहार, मनोविमर्श, उद्धार, पुनर्स्थापना, परिवार शिक्षा, कानूनी सहायतातथाउपचार, छात्रवृत्ति, आयआर्जन, आदि) को लागि सम्बन्धित गाँउपालिकाबाटै वाअन्य स्थानीयतह, गैर सरकारी सेवाप्रदायकवानीजि क्षेत्रबाट परिचालन गर्न सकिने गरी सूचीकरण तथासिफारिसको प्रवन्धमिलाउने ।

ड)अनाधीकृत व्यक्ति, संस्थातथानिकायले बालबालिकामा दीर्घकालीनप्रभाव पर्ने विषयमाआफूखुशी निर्णय गर्ने वा घटना लुकाउने जस्ता कार्यहरू हुननदिननियमितअनुगमनगर्ने ।

ढ)बालबालिकासंग सम्बन्धितदिवसहरु पालिकास्तरीय निकायहरुसंगको समन्वयतथा सहकार्यमा मनाउने ।

(ण) वडा बालअधिकारसमितिहरु, बालसमूहबालसमूह सञ्जालहरु, सरोकारवालाहरु र गाँउपालिकाविचसमन्वय,सहकार्य र सम्पर्क गर्ने ।

(त) गाँउपालिकामाबालसंरक्षण सम्बन्धी सम्पन्नकार्यक्रमकार्यान्वयनको प्रगति पेश गर्ने ।

(थ) बालमैत्रीआचार संहिताको पालना गराउने ।

३ समितिको वैठक सम्बन्धीकार्यविधिः

(क) समितिको वैठक कम्तीमा २ महिनामाएक पटक बस्नेछ ।

(ख)समितिको वैठकमा बालबालिकाको क्षेत्रमाकार्यरत व्यक्तिलाई आमन्त्रणगर्न सकिनेछ ।

(ग)समितिको बैठकमा कम्तिमा ५१ प्रतिशत सदस्यउपस्थितभएमा गणपुरक संख्यापुगेको मानिनेछ । बहुमतको निर्णयलाई बैठकको निर्णय मानिनेछ ।

(घ). गाँउपालिकास्तरीय बालअधिकार समितिको पदावधिदुईवर्षको रहने छ ।

८. वडा बालधिकार समितिको गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार :

१)प्रत्येक वडामा देहायवमोजिमको वडा बालसंरक्षणतथा सम्बर्द्धनसमिति गठन गरिनेछ ।

१.वडा अध्यक्षले तोकेको वडा सदस्यहरु मध्ये १ जनासदस्य

२. संरक्षकशिक्षक १ जना ....सदस्य

३. महिला स्वास्थ्यकार्यकर्ता १ जना..सदस्य

४.बालअधिकार क्षेत्रका गै.स.स.सदस्य१ जना.....................................सदस्य

५.बि.ब्य.सप्रतिनिधि १ जना .... सदस्य

६.वडा बालसमुहसंजालकाप्रतिनिधिबालिका सहित २जना ..सदस्य

७. आदिबासीजनजाति, मधेसी, अल्पसंख्यक दलिततथाअपाङ्ग पिछडिएका

वर्ग र समुदायको यथासंभवप्रतिनिधित्वहुनेगरी १ महिला सहित३जनासदस्य

८. प्रहरी प्रतिनिधि १ जना

..............सदस्य

९. वडा बालमैत्री सम्पर्क व्यक्ति

...............सदस्य सचिव

(२) वडा बालअधिकार समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिमको हुनेछ,

(क)बालमैत्री स्थानीयशासन समिति र गाँउपालिकास्तरीय बालअधिकार समितिले गरेको नीति, कार्यक्रमलाई कार्यान्वयन गर्ने ।

ख) गाँउपालिकातथा वडास्तरीय बालमैत्री स्थानीयशासन समितिको सिफारिसमा वडालाई बालमैत्री घोषणा गर्ने र टिकाई राख्नआवश्यककार्यहरु गर्ने।

ख) वडामा बालबिवाह, दाइजो प्रथा, बालश्रम शोषण, बहुबिवाह, लैङ्गिक हिंसा, छुवाछुत, हलिया, मानव बेचविखन, हानिकारक अभ्यासहरु अन्त्यगर्ने ।

ग)सम्बन्धित वडामा विशेष हेरचाह र संरक्षणको आवश्यकताभएकाबालबालिकातथा सबै बालकालिकाको तथ्यांक संकलनगर्ने, अद्यावधिकगर्ने रगाँउपालिकामा पेश गर्ने ।

(घ) वडामा बालबालिकाको क्षेत्रमाकार्यरत संघ संस्था, बालासमूह,निगरानी समिति, मेलमिलाप केन्द्र, आपत्कालिन संरक्षण केन्द्र लगायतकानिकायहरुको फेहरिस्त तयार पार्ने र यस्ता निकायहरु संग आवश्यक समन्वय, सहकार्य र साझेदारी गरी बालअधिकारको संबर्द्धनात्मक र संरक्षणात्मक कार्यहरु गर्ने गराउने ।

(ङ) बालबालिकाको क्षेत्रमा स्थानीयआवश्यकतापहिचान गरी स्थानीय सरकारकाविभिन्ननिकायहरु र विकासका साझेदार संस्थाहरु संगको समन्वयमा समुदायमाआधारित कार्यक्रमहरुको तर्जुमा र कार्यान्वयन गराउनआवश्यक समन्वयगर्ने, बालसंरक्षण संग सम्बन्धितयोजनातर्जुमा, कार्यक्रमको रेखदेख, अनुगमन, मूल्याङ्कन र निरीक्षण गर्ने ।

(च) बालअधिकारको संरक्षण र सम्वर्द्धनकानिमित्त चेतनाअभिबृद्धि, जागरण सिर्जनागर्ने ।

(छ) स्थानीय संघसंस्थालाई बालबालिकाको क्षेत्रमाकार्य गर्न उत्प्रेरणा, समन्वय र साझेदारी गर्ने । बालबालिकालाई प्रत्यक्षलाभपुग्ने खालकाकार्यक्रमको संचालनगर्नको लागिआवश्यक परामर्श, सुझावतथानिर्देशनदिने ।

(ज)बालअधिकार हनन्का सम्बन्धमाआएकाउजुरीहरुलाई सम्बन्धितनिकायमासिफारिश गरी पठाउने एवं समन्वयकारी भूमिकाप्रदानगर्ने ।

(झ)बालबालिकाको निमित्तआकस्मिक सहयोगतथादीगो विकासकालागिश्रोत (आर्थिक, भौतिकतथामानवीय) व्यवस्थामिलाउने ।

(ञ) बाल संरक्षणका विषयमावकालतगर्ने र गाँउपालिकालाई बालअधिकार प्रवर्द्धनमाप्रभावकारी योजनानिर्माणमा मद्दत गर्ने ।

(ट) बालसमूह, वडा बालसमूह सञ्जाल, सरोकारवालाहरु रवडाविच समन्वय र सम्पर्क गर्ने ।

(ठ) वडामा बालबालिका सम्बन्धी सम्पन्नकार्यक्रमकार्यान्वयनको प्रगतिगाँउपालिकामा पेश गर्ने

(ड) शिक्षा, स्वास्थ्यलगायतका क्षेत्रको वार्षिक योजनामा समेत बालसंरक्षण सम्बन्धीभूमिका (विशेष गरीबालबिवाह,निकृष्ट बालश्रम हिंसा, दुर्व्यवहार, आदिको बारेमा सूचनाप्रवाहतथाउजुरी) समावेश गर्न सहजीकरण गर्ने ।

ढ)बालसंरक्षण सम्बन्धीकार्यका लागिआवश्यक पर्ने सेवाहरू (जस्तै तत्कालकाआवश्यकता परिपूर्ति, सुरक्षितआवास, वैकल्पिक स्याहार, मनोविमर्श, उद्धार, पुनर्स्थापना, परिवार शिक्षा, कानूनी सहायतातथाउपचार, छात्रवृत्ति, आयआर्जन, आदि) को लागि सम्बन्धित गाँउपालिकाबाटै वाअन्य स्थानीयतह, गैर सरकारी सेवाप्रदायकवानीजि क्षेत्रबाट परिचालन गर्न सकिने गरी सूचीकरण तथासिफारिसको प्रवन्धमिलाउने ।

ण)अनाधीकृत व्यक्ति, संस्थातथानिकायले बालबालिकामा दीर्घकालीनप्रभाव पर्ने विषयमाआफूखुसी निर्णय गर्ने वा घटना लुकाउने जस्ता कार्यहरू हुननदिननियमितअनुगमन गर्ने ।

त)बालबालिका संग सम्बन्धितदिवसहरु पालिकास्तरीय निकायहरुसंगको समन्वयतथा सहकार्यमा मनाउने ।

थ) विद्यालय स्तरमा बालअधिकारको नियमनतथाअनुगमन गर्ने ।

द) बाल समुहहरुको तथ्याङ्क संलकन, अध्यावधि, सहजीकरण गर्ने साथै सूचीकृतको लागिगाँउपालिकास्तरमा सिफारिस गर्ने ।

३समितिको बैठकसम्बन्धी कार्यविधिः

(क) समितिको बैठक महिनामाकम्तीमाएक पटक वस्नेछ ।

(ख) समितिको बैठकमाबालबालिकाको क्षेत्रमाकार्यरत व्यक्तिलाई आमन्त्रणगर्न सकिनेछ ।

(ग) समितिको बैठकमा कम्तिमा ५१ प्रतिशत सदस्यउपस्थितभएमा गणपुरक संख्याद पुगेको मानिनेछ । बहुमतको निर्णयलाई बैठकको निर्णय मानिनेछ ।

(घ) वडाभित्र आवश्यकताकाआधारमासमुदायटोल स्तरमा बढीमा ७ सदस्यीयबालअधिकार समितिहरु गठन गर्न सकिने छ । सो समितिको संयोजक वडा समितिले मनोनितगर्नेछ । उक्त समितिमाबालसमूह, संरक्षकशिक्षक, विद्यालयव्यवस्थापन समिति, स्वास्थ्यकार्यकर्ता/स्वास्थ्य स्वयम सेविका, स्थानीयबालअधिकार अभियन्तामध्येबाट रहनेछन् । यो समितिको पदावधि २ वर्षको हुनेछ। यसको उत्तरदायित्व वडा समितिमानिहित रहनेछ ।

(ङ) वडा बालअधिकारसमितिको पदावधिदुईवर्षको रहने छ ।

९.बालसमुह र बालसमुहसञ्जालको गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार :

(क) बालसमूहहरुमा ८ देखि १८उमेर समूहकाबालबालिका रहने छन ।प्रत्येक विद्यालयमा एक बालसमूह रहने छ। बालबालिकाको प्रतिनिधिमुलकभेलाबाट बाल समुहको बढिमा २५ सदस्यीयसमितिको चयन हुनेछ जस्मा कम्तिमा ५० प्रतिशतबालिका, अपाङ्गतासहितको लैङ्गिक समता तथा सामाजिक समावेशीकरणको सुनिश्चितता गरिने छ । बाल समुहको गठन तथाअध्यावधिकप्रत्येक वर्षको विद्यार्थी भर्ना अभियान पछि एक महिनाभित्र गरी, संरक्षक र प्रधान संरक्षक शिक्षकतोकि विद्यालयको सिफारिसको आधारमा वडा वागाँउपालिकामा सुचीकृत गरिनेछ । गाँउपालिकावा वडाले रितपूर्वक आएकाबाल समुहहरुलाई आवद्धता/सुचिकृतको

अनुसूची १ अनुसारको प्रमाणपत्रबाल समुहहरुलाई उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

(ख) समुदायको हकमाबालबालिकाको भेलाले बढीमा २५ सदस्यीयबालसमूह गठन गरी, बालसमूह सहजकर्तातोकि एक महिनाभित्रगाँउपालिकावा वडामा सुचीकृत हुनु पर्नेछ ।

(ग) बालसमूहले बालबालिकाको अधिकारका वकालतकाअतिरिक्तशारीरिक,बौद्धिक, जीवनउपयोगी सीप, सम्वेगात्मक, सामाजिकविकास, वातावरण, जोखिमन्युनीकरण, सिर्जनात्मकतथा रचनात्मकक्रियाकलापहरुको आयोजना समन्वय, सञ्चालन र सहभागिता गर्ने छन् ।

(घ) बालसमूहको कार्यलाई सहयोग र विस्तार गर्नका लागिबालसमूहले विभिन्न उप समितिहरु निर्माण गर्न सक्ने छ ।

(ङ) बालसमूहहरुको नितिगत संचालनकालागिसंघीय सरकारले तयार गरेको बालसमूह गठन,संचालन,सहजीकरण मार्ग निद्रेशन २०७४ लाई स्मेत आधार मानिने छ ।

(ङ)बाल समुहको बैठकको आयोजनानिम्नानुसार हुनेछ ।

(१) सबै सहभागीहरूकालागिपहुँचका दृष्टिकोणले उपयुक्त स्थान र समयमामासिक रुपमा बैठक सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

(२)**नियमित बैठक तथा छलफलका विषयहरू :**

(क) बैठकमा बालसमूह सहजकर्ताको उपस्थितिहुनुपर्नेछ ।

(ख) बैठक सामान्यतयाअधिकतम २ घण्टाभन्दा बढी समय बस्ने छैन ।

(ग) बैठकको निर्णय तथाउपस्थिति बैठक पुस्तिका (माइन्युट) उतार गरी राख्नु पर्नेछ ।

(घ) बैठकमा सामान्यतयानिम्न प्रस्तावहरूमा छलफल हुनसक्नेछः।

(१) अघिल्लो बैठकपछि भएकाकार्यक्रमतथाप्रगतिहरूको समीक्षा ।

(२) बालसमूहकोबारेमा सदस्यतथाअन्यबालबालिका र व्यक्तिहरूको धारणा ।

(३) स्थानीयबालअधिकारको सवाल र गर्नुपर्ने गतिविधि ।

(४)आगामीकार्यक्रमको मिति, स्थान र समय तय, जिम्मेवारी विभाजन र श्रोत संकलनतथाआवश्यकताअनुसार अन्यविषयहरु ।

(च) बालसमहू सञ्जालहरूको गठन :

(१) बालसमुहहरू बीचआपसी समन्वय, सहकार्य बढाउने तथा सवालहरूको सामूहिकीकरण गर्ने र एक आपसबाट सिकाईका अवसर सृजना गर्न बालसमुह सञ्जालको गठन गर्न सकिनेछ।

(२) बालसमूह सञ्जाल वडा स्तर,गाँउपालिका स्तरका हुनेछन्।

(३) बालसमुहसञ्जाल गठन गर्नका लागि(गा.पा र वडा) तहमाबालसमुहहरूकाप्रतिनिधिहरुको भेलाको आयोजना गर्नु पर्नेछ।

(४) यस्तो भेलामा सञ्जालले समेट्ने क्षेत्रका (समुदाय, विद्यालयतथाविषयगत) बालसमुहहरूलाई भेलाको मितिभन्दा १५ दिनअगावै सूचनाप्रदान गर्नुपर्दछ। सूचनामा देहायकाविषयवस्तु समेटिएको हुनु पर्नेछ :

(क)भेलाको मिति, समय र स्थान,

(ख)भेलामा छलफल हुने विषयहरू,

(ग)भेलामाबालसमुहहरुको बैठकद्धारा छनौट गरिएको प्रत्येक बालसमूहहरुको प्रतिनिधि संख्या (जातजाति, लिंग समेत तय गरिएको भए सो समेत)

(घ)भेलामा सहभागीकालागिउपलब्धहुने सेवा र सुविधा,

(ङ)भेलामा सहभागीकालागिउपलब्धगराउननसकिने नहुने सेवा र सुविधा, र

(च)अन्यआवश्यकविषयवस्तु।

(छ) संजालको सहजकर्ताको व्यवस्थासम्बन्धीजानकारी

(५) वडा बालसमूह संजालवागा.पाबालसमूह संजाल गठन गर्नबालप्रतिनिधिहरूले भेलामा सहभागीहुन देहायकाशर्त पूरा गर्नु पर्ने छ।

(क) आफ्नो बालसमूह संजालमा छलफल र निर्णय गरी प्रतिनिधि छनौट गरेको हुनु पर्नेछ, ।

(ख) विद्यालयबाट भेलामा सहभागीहुनतथा सञ्जालको नेतृत्वमाप्रतिस्पर्धा गर्न सहमतिदिइएको हुनु पर्नेछ, ।

(ग) समुदायमाआधारित बालसमूहको हकमा भेलामा सहभागीहुनतथा नेतृत्वमाप्रतिस्पर्धा गर्न अविभावकको सहमति ।

(६) बालसमूहले भेलामादुई वा सो भन्दा बढी सहभागीमाँगभएको अवस्थामाबालक, बालिकातथा सबै जातजातिको समानुपातिकप्रतिनिधित्वको अनिवार्य व्यवस्था गराउनु पर्नेछ।

(७) सञ्जालभेलामा सहभागीहुने बालसमूहप्रतिनिधिउक्त सञ्जालको भौगोलिक क्षेत्रभित्रबसोबास भएको हुनु पर्नेछ।

(८) सञ्जालको नेतृत्व चयन भेलाको सहमतिको आधारमा दफा ९ मा व्यवस्थाभएबमोजिमको हुनेछ । सञ्जालको नतेृत्वको पुनःगठन प्रत्येक वर्ष गर्नुपर्नेछ।

(९) नेतृत्वचयनमाप्रतिस्पर्धा र सहकार्यको व्यवस्थापन

(१)बालसमूहतथा सञ्जालको नेतृत्वचयनका सन्दर्भमा बालबालिकामाभ्ग अस्वस्थ प्रतिस्पर्धा हुनबाट रोक्न समभ्कदारीमा नेतृत्वचयनलाई प्राथमिकतादिनु पर्नेछ ।

(२) क्षमताकाप्रतिस्पर्धीहरूलाई सहमति गराई एक आपसलाई स्वीकार्न सक्ने बनाउनपहिलो प्रयत्न गर्नु पर्नेछ ।

(३) प्रतिस्पर्धी बालबालिकालाई चक्रिय नेतृत्व, संयोजन समूहवाउपसमितिहरूको गठनबाट विभिन्नजिम्मेवारीहरू प्रदान गरी उनीहरूको भूमिका र सक्रियतालाई सहयोग गर्न सकिनेछ ।

(४)बालबालिकामाभ्कहुने प्रतिस्पर्धामा वयस्कहरूको प्रभाव र स्वार्थ तथाचाहना र प्रभावबाट मुक्त राखिनुपर्नेछ ।

(५) वडा तथागाँउपालिकामा गठन भएकाबालसमूह सञ्जालहरु गठन भएको एक महिनाभित्रवडा वागाँउपालिकाकार्यालयमा सूचीकृत गर्नु पर्नेछ । बालसमूहसंजालको विवरण वडा कार्यालयवाट नियमित रुपमागाँउपालिकामा पठाउनु पर्ने छ ।

(६) सूचीकृत भएकाबालसमूह सञ्जालहरुले हरेक वर्ष अध्यावधिक गरीब यशोधरागाँउपालिकावा वडाकार्यालयमानवीकरण गर्नुपर्ने छ । यसरी अध्यावधिकहुँदा सम्बन्धित सञ्जालले अध्यावधिक गर्ने व्यहोराको निवेदन, सञ्जालको वार्षिक भेलाको उपस्थिति, विद्यमानकार्यसमितिको नामावली, सहजकर्तावा सल्लाहकारको नाम र ठेगाना र सञ्जालले अघिल्लो वर्ष सञ्चालन गरेका क्रियाकलापहरुकोवार्षिक प्रगतिप्रतिवेदनअनिवार्य संलग्न गर्नु पर्नेछ ।

छ) बालसमूहतथाबालसमूह सञ्जालकापदाधिकारीहरुको काम, कर्तव्य र अधिकार :

पदाधिकारीहरुको देहायबमोजिमको काम, कर्तव्य र अधिकार हुनेछः

(क) अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकारः अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिमहुनेछ :

१.समूह वैठकको र समूहको साधारण सभाको अध्यक्षता ग्रहण गर्ने ।

२. समूहको बैठक वा साधारण सभामाआवश्यक प्रस्ताव र कागजात पेश गर्ने गराउने।

३. समूहको आम्दनी, खर्च हिसाब र अन्यकागजात सुरक्षित राख्ने, राख्नलगाउने ।

४.समूहको निर्णय सहभागीमुलक, बालमैत्री समिति,बालअधिकार समितिको सुभ्काव सल्लाहमाकार्यान्वयन गर्ने गराउने ।

५.समूहको प्रतिनिधि चयन गरी पठाउने वा समूहको प्रतिनिधित्व गर्ने।

६. पदाधिकारीर सदस्यहरुलाई विषयगतकार्यभार विभाजन गरी दिने ।

७. सात दिनभन्दा बढी समयकालागिअनुपस्थितभएमाउपाध्यक्षलाई र उपाध्यक्षनभएमाआफू मध्येका वरिष्ठ सदस्यलाई कार्यवाहकअध्यक्षतोक्ने ।

८.बालसमूहवडा,गा.पा,जिल्ला समन्वय समितिवाप्रदेश संग समन्वय गरी वाअन्य संघ संस्थावानिकायहरु संग कार्यक्रमको समन्वय गरी आवधिकलगानी योजनाकार्यान्वयन गर्ने गराउने ।

९. तोकिएको अन्यकार्य गर्ने ।

ख. उपाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकारः उपाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिमहुनेछ ।

१. अध्यक्षको अनुपस्थितिमाकार्यबाहकअध्यक्षभईकार्य गर्ने ।

२. तोकिएको अन्यकाम गर्ने ।

ग. सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकारः सचिवले अध्यक्षको प्रत्यक्षनिर्देशनमा रही देहायको काम, कर्तव्य र अधिकारको प्रयोग तथापालन गर्नु पर्नेछ :

१. समूहको वैठक औपचारिक संचालन,निर्णय लेखन,अभिलेख ब्यवस्थापन,सूचना संचार, कार्यक्रमकार्यान्वयन गर्ने गराउने ।

२. बालबालिकावाबाल समूहसंग सम्बन्धितव्यक्तिको अध्यावधिक अभिलेख राख्ने ।

३. समूहको चल, अचलतथाजिन्सी सम्पत्तिको लगत राख्ने ।

४. समूहको प्रशासकीयकार्य गर्ने ।

५. अध्यक्षको निर्देशनअनुसार बैठक बोलाउने ।

६. तोकिएको अन्यकार्य गर्ने ।

घ. सहसचिवको काम, कर्तव्य र अधिकारः

१.सचिवको अनुपस्थितिमा सचिवभईकार्य गर्ने ।

२. तोकिएको अन्यकार्य गर्ने ।

ङ. कोषाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकारः

१. समूहको आयव्यय दुरुस्त राख्ने ।

२. आर्थिक बजेट तयार गरी समूहको वैठकमा पेश गर्ने ।

३. आर्थिक सहयोग जुटाउने ।

४. आर्थिक कारोवार सम्बन्धीजिम्मेवारी पूरा गर्ने ।

च. सदस्यको कामकर्तव्य र अधिकारः

१. बैठकमा सहभागीहुने ।

२.प्रस्ताव वा समस्या पेश गर्ने

३. निर्णयको लागिआफ्नो मत पेश गर्ने ।

४. तोकिएको कार्य गर्ने ।

५.समूहको हितहुने अन्य रचनात्मककार्य गर्ने ।

६.निर्णयको कार्यान्वयन गर्ने

परिच्छेद- ३

१०.बालबालिकाको संरक्षण र सम्बर्द्धनकालागिबालकोषकोव्यवस्था

(१)यशोधरागाँउपालिका स्तर एकवटा बालकोषको स्थापना गरिने छ ।

(२) कोषमा देहायबमोजिमको रकमहरु रहने छ ।

(क) स्थानीय तहबाट विनियोजन गरिएको रकम

(ख) संघीय तथाप्रदेश सरकारबाट प्राप्त रकम

(ग) विदेशी सरकार, अन्तराष्ट्रिय संघसंस्थाबाट प्राप्त रकम

(घ) स्वदेशी संघ, संस्था र व्यक्तिबाट प्राप्त रकम

(ङ) अन्यविविधश्रोतबाट प्राप्तहुनआएको रकम ।

(३) बालकोषको प्रयोग जोखिमअवस्थामा रहेका र विशेष संरक्षणको आवश्यकताभएकाबालबालिकाको संरक्षण तथा सम्वर्द्धनकालागिनिम्नशिर्षकमाखर्च गर्न सकिनेछ ।

(१) जोखिमपूर्ण श्रममा संलग्न रहेको,

(२) हराएको वा वेवारिस अवस्थामा फेला परेको,

(३) ऋृणको कारणले बन्धकमा रहेको वाजवरजस्तीश्रमबाट पीडित भएको,

(४) शारीरिक वामानसिकयातनावा भेदभाव जस्ता दूर्व्यवहारबाट पीडित भएको,

(५) दूर्घटनामा परेको, प्राकृतिकवा देवीप्रकोपमा परेको,

(६) बाबु वाआमा कारागार वा हिरासतमा रहेको वाकुनै कसूर संग सम्बन्धित रहेको कारणले बेवारीस भएको,

(७) यौनशोषण, यौन दूर्व्यवहार, बेचबिखनवाओसारपसारमा परेको,

(८) हिंसाबाट प्रभावितभएको,

(९) बाबुआमावा संरक्षकबाट बन्चितभएको,

(१०) अपाङ्गताभएको,

(११) सुस्तमनस्थितिभएको,

(१२) अपहरण वा शरीर बन्धकमा परेको,

(१३) सडक बालबालिका,

(१४) एच.आई.भी. एड्स संक्रमितभएको,

(१५) जन्मने वित्तिकै आमावा बुवाबाट तिरस्कृत भै संरक्षणविहीन अवस्थामा फेला परेको शिशु,

(१६) विभिन्न कारणबाट आमाबुवाबाट त्यागिएका र

(१७) समितिले तोकेका अन्यबालबालिका ।

(४) दफा ३ मा उल्लेख भएबाहेकको अन्यशीर्षकमा कोषको रकमखर्च गर्न सकिने छैन ।

(५) दफा ४मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि कोषको कूलखर्च रकमको १० प्रतिशत सम्मको रकम कोष सञ्चालक समितिको बैठक सञ्चालनतथाव्यवस्थापनमालाग्ने खर्चका लागिउपयोग गर्न सकिने छ ।

(११)बालकोष सञ्चालक समितिको गठन देहायबमोजिमहुनेछ ।

५ सदस्यि संचालक समिति रहनेछ ।

क) बालमैत्री स्थानीयशासन(CFIG)गाँउपालिका समितिको अध्यक्ष- -संयोजक

ख)बालमैत्री स्थानीयशासन(CFIG) सम्पर्क व्यक्ति -सदस्य

ग) गाँउबालसमूह संजालको प्रतिनिधिअध्यक्ष -सदस्य

घ) गाँउबालअधिकार समितिका सदस्यहरु मध्येबाट शिक्षकप्रतिनिधी-सदस्य

ङ) बालमैत्री स्थानीयशासन(CFIG)गाँउ समितिका सदस्य सचिव - सदस्यसचिव

(१२) समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायवमोजिमको हुनेछ ।

(क) जोखिमअवस्थामा रहेका र विशेष संरक्षणको आवश्यकताभएकाबालबालिकाको उद्धार गर्ने, स्वास्थ्योपचार गर्ने, पुनर्स्थापना गर्ने तथात्यस्ताबालबालिकालाई राहतदिने सम्बन्धमाआवश्यककार्यक्रमतर्जुमा गर्ने,

(ख) कुनै बालबालिका जोखिमअवस्थामाभएवानभएको निर्धारण गर्ने,

(ग) स्वीकृत कार्यक्रमको लागि कोष परिचालन गर्ने वा गराउने,

(घ) स्वीकृत कार्यक्रमकार्यान्वयनभएनभएको सम्बन्धमाअनुगमन गर्ने,

(ङ) जोखिमअवस्थामा रहेका बालबालिकालाई राहत स्वरुपदिइने रकमको मापदण्ड बनाई लागू गर्ने,

(च) जोखिमअवस्थामा रहेका बालबालिका सम्बन्धीअध्ययनतथा अनुसन्धान गर्ने वा गराउने,

(छ) समितिबाट गरिने कार्यक्रमको अनुगमन गर्ने वा गराउने,

(ज) बालबालिकाको क्षेत्रमाकाम गर्ने निकायतथा संस्था संग समन्वय गर्ने,

(झ) कोष वृद्धिको लागि स्रोतको खोजी गर्ने
(ञ) जोखिमअवस्थामा रहेका बालबालिकासम्बन्धीअन्यकाम गर्ने वा गराउने ।

बालकोष संचालक समितिले गर्न नहुने कामहरुः- संचालक समितिले देहायकाकाम गर्न
गराउनहुँदैन ।

क) कोषको रकमहिनामिनावा समितिकाकुनै सदस्यवाअन्यकुनै व्यक्तिलाई लगानी गर्न ।
(ख)तालिम,गोष्ठी वाअन्य साधारण कार्यक्रममा रकमखर्च गर्न ।
(घ) आपतकालिनअवस्थाकाबालबालिकाको हकहित संरक्षण गर्ने कार्यबाहेक अन्यकार्यमा कोषको रकमखर्च गर्न ।

(१३) समितिको बैठक र निर्णय

७.बालकोष संचालक समितिको बैठकः- आपतकालीनअवस्थाकाबालबालिकाहरुको संरक्षणको लागिबालमैत्री स्थानीयशासनगाँउपालिका समिति,बालमैत्री स्थानीयशासन वडा समिति, गाँउबालअधिकार समितितथा वडा बालअधिकार समिति मा परेका निवेदन उपर छलफल र निर्णय गर्न संचालक समितिको बैठक देहायबमोजिम बस्नेछ ।

क) सञ्चालक समितिको बैठक संयोजकले तोकेको मिति, समय र स्थानमाआवश्यक्ता अनुसार बस्ने छ।
ख) सञ्चालक समितिको बैठकको अध्यक्षता समितिको संयोजकले गर्नेछ । निजको अनुपस्थितिमा सञ्चालक समितिको सदस्य सचिवले गर्नेछ ।
ग) सञ्चालक समितिले सहमतिकाआधारमा निर्णय गर्नेछ र सहमतिनभएमाबहुमतले गरेको निर्णय मान्यहुनेछ ।
घ) सञ्चालक समितिको निर्णय सदस्य-सचिवले प्रमाणित एवं अद्यावधिक राख्नेछ ।
ङ) सञ्चालक समितिको सम्पर्क स्थानबालमैत्री स्थानीयशासनगाँउ सम्पर्क शाखामा रहनेछ

(१४) कोषको खाता सञ्चालन

बालकोषको रकम समितिको निर्णयले कुनै पनि नेपाल सरकारबाट मान्यताप्राप्त“क”वा“ख” बर्गको बैंकमाखाताखोलीजम्मा गर्न सकिनेछ । खाता सञ्चालन गर्ने क्रममाचल्तिवा बचत दुबै प्रकारको खातामाखोल्न सकिनेछ साथै सञ्चालक समितिको संयोजक र सदस्य सचिवको संयुक्त हस्ताक्षरमा खाता सञ्चालनमा रहनेछ ।

(क) कोषको रकम समितिको निर्णयले नेपाल राष्ट्र बैङकबाट इजाजतप्राप्तपायक पर्ने बैङ्कमाखाताखोली सञ्चालन गरिनेछ ।

१५. रकमफ्रिजनहुने : प्रचलितकानूनमाजुनसुकै कुरा लेखिएको भएपनि कोषको रकमखर्च नभई आर्थिक वर्षको अन्त्यमाबाँकी रहेमा त्यस्तो रकमफ्रिजहुने छैन ।

१६. कोषको लेखा र लेखा परीक्षण : (क) कोषको आयव्ययको लेखा नेपाल सरकारले अपनाएको
लेखा प्रणालीबमोजिम राखिनेछ ।

(ख) कोषको लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षकबाट हुनेछ ।

परिच्छेद ४

विविध

१८. स्रोतको व्यवस्थापन : यशोधरागाँउपालिकातथा वडाले बालअधिकार संरक्षण तथा सम्वर्द्धन कार्य सञ्चालन गर्न योजनानिर्माण गरी सो योजनाको कार्यान्वयनकालागिआवश्यकवजेट तथा स्रोतको व्यवस्थापन गर्नेछ । बालमैत्री स्थानीयशासनकार्यान्वयनकालागिकूलपूँजिगत बजेटको आवश्यक रकमकोव्यवस्था गरीबालमैत्रीआवधिकलगानी योजनाअनुसार लगानी गर्नेछ ।

१९. प्रोत्साहन पुरस्कारको व्यवस्था : बालअधिकार संरक्षण तथा सम्वर्द्धन कार्यमा उल्लेखनीय योगदानदिने व्यक्ति, जनप्रतिनिधि,कर्मचारी,बालसमूह, बालसमूहसञ्जालतथासंघसंस्थालाईगाँउपालिकाले उचितप्रोत्साहन पुरस्कार प्रदान गर्न सक्नेछ ।

२०. कार्यविधिको व्याख्या गर्ने वावाधा अड्काउफुकाउने अधिकार :कार्यविधिको कार्यान्वयनको सिलसिलामाकुनै दुविधाहुनगएमा सोको व्याख्यावावाधा अड्काउफुकाउने अधिकार यशोधरागाँउकार्यपालिकालाई हुनेछ ।

२१. **खारेजी र बचाउ :** यो कार्यविधीबालबालिकासम्बन्धीप्रचलित नेपालसरकारको कानूनसंगबाँझिनगएमाबाँझिएको हदँसम्म यो कार्यविधीमा लेखिएको कुराहरु अमान्यहुनेछन् र नेपाल सरकारकोकानूनमा लेखिएको कुराहरु मान्यहुनेछ ।

२२. बालबालिका सम्बन्धीकार्य संचालनगर्दा यो

लोगो यशोधरा गाँउपालिका
गाँउकार्यपालिकाको कार्यालय **बालमैत्रीलोगो**
बैदौली, कपिलवस्तु
लुम्बिनी.ंप्रदेश
नेपाल

आबद्धता नं. :...................
आवद्धता मिति :...............................

श्री..बालसमूह/
बालसमूह सञ्जाल
....

कपिलवस्तु जिल्ला यशोधरा गाँउपालिका वडा नं.......को ....विद्यालय/........ टोल/.................टोल विकास संस्थामा गठन भएको ....बाल समूह/..............समूह संजाललाई यस यशोधरा गाँउपलिकामा आवद्धता गरी बालमैत्री स्थानीय शासन तथा बालअधिकार सरक्षण कार्यबिधि, २०७८ को परिच्छेद २ (९) ले व्यवस्था गरे अनुसार आवद्धताको प्रमाण पत्रप्रदान गरिएको छ । बालअधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धन कार्यमा नेपालको संविधान, बालअधिकार सम्बन्धी अन्तरराष्ट्रिय महासन्धि १९८९ तथाबालबालिका सम्बन्धी कानुनहरुको अधिनमा रही यस गाँउपालिकाको बालमैत्री अभियानमा

कार्यविधिबमोजिमहुनेछ र यस कार्यविधिमाउल्लेख नभएकाप्रक्रियाहरु अवलम्वनगर्दाबालबालिकासम्बन्धीप्रचलित नेपाल सरकारकोकानूनमाभएको बालअधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धन प्रक्रियाहरु अवलम्बन गर्न कुनै बाधा पर्ने छैन ।

अनुसूची १

बालसमूह/ बालसमूह सञ्जाल सूचीकृत प्रमाण पत्रको नमुना

अनुसूची २

बालसमूह/बालसमूहसञ्जाल आवद्धताको लागिनिवेदनको ढाँचा

निवेदनपत्रको ढाँचा

मिति :………………

श्री अध्यक्षज्यू,
यशोधरा गाँउपालिका/वडा नं……
बैदौली, कपिलवस्तु

विषय : बालसमूह/बालसमूहसञ्जालसूचीकृत/आबद्धता गरी पाऊँ
महोदय,

हामीले ………………………………….नामको बालसमूह/ बालसमूह सञ्जाल गठन गरीसंचालन गर्न चाहेकोले यशोधरागाँउपालिका/ वडा नं……मा स्वीकृत "बालमैत्री स्थानीयशासनतथाबालअधिकार संरक्षण कार्यविधि, २०७७" को परिच्छेद २(९) ले व्यवस्था गरे बमोजिमबालसमूह/बालसमूह सञ्जालसूचीकृत/आबद्धताकोलागि देहायकाविवरण खोलि निवेदन गरेकाछौं

प्रस्तावितबालसमूह/बालसमूह सञ्जाल समूहको निर्णय,विद्यालय, टोल र वडाको सिफारिस, बालसमूह आवद्धता फारम र

समितिपदाधिकारीहरुको जन्मदर्ता प्रमाण पत्रको फोटोकपी यसै साथ संलग्न गरि सूचीकृत गरिदिन ुहुनअनुरोध गर्दछौं ।

भ

वदीय

अध्यक्ष

बालसमूह,संजाल आवद्धताका लागि संलग्न गर्नुपर्ने कागजातहरु

१) अनुसुची २ अनुसारको निवेदन
३) बालसमूह⁄ बालसमूह सञ्जालको निर्णय
४) विद्यालयको हकमाविद्यालयको सिफारिस
५) वडाको सिफारिस
६) टोल विकास संस्थाको हकमा टोल विकासको सिफारिस
७) बालसमूह⁄ बालसमूह सञ्जालकार्यसमितिको बालबालिकाहरुको जन्मदर्ताको प्रतिलिपी ।

अनुसूची ३

बालअधिकारको संरक्षण तथा सम्वर्द्धनमागाँउपालिकावा वडाले

सम्बोधन गर्नसक्ने क्रियाकलापहरु

१.बालबचाऊ

स्थानीय स्वास्थ्य संस्थामाखोप /औषधिको प्रयाप्तता	▪ स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाको नियमितअनुगमन गर्ने तथाआधारभूत स्वास्थ्य सेवा, औषधीतथाखोपको सुनिश्चितता गर्ने । ▪ स्वास्थ्यविमालागू भएका क्षेत्रहरुमा सबै बालबालिकाको स्वास्थ्यविमा प्रवर्द्धन गर्ने तथान्यूनआर्थिक अवस्थाभएकाबालबालिकाको स्वास्थ्यविमा गराउने प्रबन्ध गर्ने ।
स्वास्थ्य संस्थामाकिशोर किशोरीकास्वास्थ्यविषयको प्रभावकारी सम्वोधन	▪ किशोर किशोरीलाई मुलतः यौन तथाप्रजनन् स्वास्थ्यसम्बन्धी समस्याभन्न सक्ने वातावरण सिर्जना गर्न तथागोपनियताकायम गर्न स्वास्थ्यकर्मीहरुलाई संवेदनशीलबनाउने ।
गर्भावस्थावा प्रसुतीपछि मातृ-शिशुको स्वास्थ्यनियमित परीक्षण ।	▪ जनचेतनाअभिवृद्धिका लागि स्वास्थ्य केन्द्रहरुको परिचालनतथाअनुगमन गर्ने र नियमितमातृ-शिशुको स्वास्थ्य परीक्षणका लागि सचेतना गर्ने । ▪ विभिन्न स्थानहरुमास्वास्थ्यशिविरहरु सञ्चालन गर्न लगाउने । ▪ गर्भावस्था परीक्षणको लागिनिश्चितदिनतोकीगर्भवतिमहिलालाई पोषणयुक्त खानाको व्यवस्थागर्दै तालिमको व्यवस्था गर्ने ।
स्वास्थोपचारको क्रममा हिंसाजन्य कारणको आभास हुनु	▪ कुनै पनिबालबालिकालाई स्वास्थोपचार गर्न ल्याउँदागम्भीर शारीरिक चोटपटकको उपचार गर्ने क्रममा सो कुनै व्यक्तिको लापरवाही/दुर्व्यवहार, हिंसा वा जोखिममा पर्न गएको आभास भएमा स्वास्थ्यकर्मीले सोबारे नजिकको प्रहरी/बालकल्याण समिति/सम्बन्धितनिकायमाजानकारी गर्ने व्यवस्था गर्ने ।

२ बालसंरक्षणसम्बन्धी प्रमुखविषयतथाकार्यहरु

विषयहरु	सम्बोधनकार्यहरु

विविध कारणहरुले सडक लगायतका सार्वजनिक स्थानमाआश्रित बालबालिका ।	▪ बालबालिका सडकमा आउने कारकतत्वहरूबारे अभिभावकतथा समुदायलाई सचेतना गर्ने ▪ परिवारबाट अलगहुने जोखिममा रहेका बालबालिकाको लागिपारिवारिक सहयोग तथाआर्थिक विकासकाकार्य गर्ने । ▪ सडकमा जीवनयापन गरिरहेका बालबालिकालाई सेवाप्रदायक संस्था संग समन्वय गरी तत्काल उद्धार तथाव्यवस्थापन गर्ने - पारिवारिक तथा सामाजिकपूनर्मिलन,पूनर्स्थापना, पूर्नएकीकरण गर्ने । ▪ सम्पर्क गृह तथा सामाजिकीकरण केन्द्र सञ्चालनमा सहयोग गर्ने ।
अनाथ, असहायवा बेवारीस अवस्थाकाबालबालिका	▪ कुनै पनि कारणबाट अनाथ, असहायवा बेवारीस भएकाबालबालिकाको पहिचान गरी सूचनाअध्यावधिक गर्ने । ▪ यस्ता बालबालिकाकालागि अस्थाई आवास तथापुनर्स्थापनाको व्यवस्था गर्ने । ▪ यस्ता बालबालिकाको परिवार वाआफन्तको खोजी गरी परिवारमा पठाउने । ▪ परिवारमा आधारित स्याहारको व्यवस्थाहुननसकेका बालबालिकाको लागिआवासीयबालगृह वाअन्य वैकल्पिक स्याहारको व्यवस्था गर्ने । ▪ वैकल्पिक स्याहार प्रदान गर्न योग्यतथा इच्छुक व्यक्तितथा संस्थाहरूको पहिचानतथा सूचीकरण गर्ने ।

अपाङ्गताभएकाबालबालिका	▪ अपाङ्गताभएकाबालबालिकाको अपाङ्गताको विविधकिसिम सहि संकलनतथा अभिलेखीकरण गर्ने र परिचयपत्रको व्यवस्था गर्ने गराउने ▪ अपाङ्गताभएकाबालबालिकाको लागिआवश्यक पर्ने विशेष स्याहार, म पुनर्स्थापना, उपचार, छात्रवृत्ति जस्ता सेवाहरूको नक्साङ्कनतथा सूचीक ।

	▪ सेवाउपलब्धनभएको अवस्थामाआवश्यकताअनुसार सेवाको स्थापना, स मापदण्ड निर्धारण तथाअनुगमन गर्ने तथा गैर सरकारी सेवाप्रदायकमार्फत त्यस्ता सेवाप्रवाह गर्ने व्यवस्थामिलाउने । ▪ अपाङ्गताभएकाव्यक्तिहरूकालागि समुदायमाआधारित पुनर्स्थापना संचालननिर्देशिका, २०६८ बमोजिमकाअन्यकार्यहरू गर्ने ।
बालविवाह	▪ बालविवाहको आर्थिक, सामाजिकतथा स्वास्थ्यएवम् व्यक्तित्वविकार असर र कानूनीप्रावधानआदिबारे लक्षित समुदायपहिचान गरी सचेतन ▪ बालबिवाह गर्न वा गराउनलागेको अवस्थामा सम्बन्धित तथाबालबालिकालाई सम्झाई-बुझाई तथाआवश्यक सहयोग, सेव गराई बालविवाहनगर्ने वातावरण निर्माण गर्ने । ▪ बालविवाहका घटनाको दर्ता र सोको महत्वबारे समुदायमा सचेतना
बालश्रम, हलियाप्रथा, कमलरी प्रथाको अन्त्य गर्ने गराउने	▪ बालश्रम हुने सम्भावितनिजीतथाव्यावसायिक क्षेत्रको नियमितअनुगमन ▪ बालश्रम उपयोग निरुत्साहित गर्ने र बालश्रम प्रयोग भएका सामाग्रीप्रयोग नगर्ने नगराउने । ▪ निश्चितआधार तथा मापदण्डको आधारमा बालश्रम मुक्त वडा/पालिक तथा हरियो झण्डा अभियान(बालश्रममुक्तयातायात क्षेत्र, होटल, रेस्टुरेन तथाकलकारखाना, आदि) सञ्चालन गर्ने । ▪ हलिया, कमलरी, घरेलु बालश्रमिक विरुद्ध बालश्रमिकहुन सक्ने जोखि परिवार लक्षित चेतनाअभिवृद्धिका साथै आयआर्जन लगायतका सेवाह स्थापना गर्ने । ▪ गैर कानुनी रूपमाश्रममालगाइएकाबालबालिकाको लागिकानुन तथाकाममालगाउनेबाट क्षतिपूर्तिको लागि सहजीकरण गर्ने ।
बालबालिकाको बेचबिखनको अन्त्य	▪ देश भित्रतथा देश बाहिर हुने बालबालिकाको बेचबिखन अभिभावकतथाबालबालिकालाई सञ्चार माध्यम, स्थानीय समूह, विद्यालयलगायतविभिन्न माध्यमबाट सचेतना गर्ने । ▪ बालबालिकाको बेचबिखन रोक्नकालागि नेपालप्रहरी तथा संघसंस्थाह समन्वयमा स्थानीयतहकामुख्यनाकाहरुमा चेकपोष्टहरुको व्यवस्था गर्ने ▪ बेचबिखनमापारिएकाबालबालिकाको उद्धार, स्वदेश फिर्ती, पारिवारिक पुनर्स्थापना, आपत्कालिन संरक्षण, परामर्श, कानुनीउपचार तथाजिव सीप र सहयोग लगायतका सेवातथा सहयोग प्रदान गर्ने ।
अनुशासनको नाममादिइने शारीरिक तथामानसिक दण्डसजाय	▪ घर, समुदाय, बालविकास केन्द्र, विद्यालय, आवासीयबालगृह, बालसु उपचार केन्द्र, कार्यस्थलवाअन्य स्थानमाअनुशासनको नाममाबालबालि हुने शारीरिक तथामानसिक दण्डसजाय दिएमाहुन सक्ने सजायतथाव प्रचार प्रसार गर्ने । ▪ विद्यालयमाभयरहितवातावरणमा सिक्ने तथासिकाउने अवस्थाको वि विद्यालयव्यवस्थापन समिति, शिक्षक, विद्यार्थी तथाअभिभावकमाजाग सहकार्य प्रवर्द्धन गर्ने ।
यौन शोषण वादुर्व्यवहार	▪ बालबालिकामाथिहुने यौन शोषण तथादुर्व्यवहार र यसबाट बच्ने समुदायमाआधारित संघसंस्थावा समूह, बालबालिका, अभिभावक, खेलकुदतथाअतिरिक्तक्रियाकलापहरुमाप्रशिक्षकआदिलाई सचेतनाअभिबृ

	▪ शिक्षण संस्था, स्वास्थ्य सेवाप्रदायकलगायतबालबालिका संग सम्पर्कम सेवाप्रदायकले यौन शोषण तथादुर्व्यवहारको लक्षण पहिचान गर्ने तथा क्षमताअभिवृद्धि तथाउजुरी प्रणाली स्थापना गर्ने ।
हेपाई (बुलिङ)	हेपाईले बालबालिकाको मानसिकतथावौद्धिक विकासमानकारात्मक अस उनीहरूको व्यक्तित्वविकासमा नै प्रभावपार्ने हुनाले हेपाई हुने सम्भावित खासगरी विद्यालयमा) विभिन्नकार्यहरू आवश्यक पर्दछ, जस्तै : ▪ हेपाई नगर्ने र नगराउनेबारे विभिन्न माध्यमबाट सचेतना गर्ने । ▪ हेपाई गर्नेलाई स्थान र घटनाको प्रकृतिको आधारमा सम्झाउने, तथाकानुनी कारवाहीहुने देखिएमा सम्बन्धितअधिकारीको सहयोग लिने
विपद्मा बालबालिकाको संरक्षण	▪ सम्भावित बाढी पहिरो आउने स्थानको पहिचान गरी सोको लागिआवश्यककार्य गर्ने । ▪ विपद् प्रभावितबालबालिकालाई तत्कालखाना, बसोवासको सुरक्षितप्रव ▪ विपद्मा परेका बालबालिकाको व्यवस्थापनकालागिआवश्यक अस केन्द्रहरुको व्यवस्थापनकालागि समन्वय गर्ने । ▪ विपद्का कारण शिक्षातथा स्वास्थ्यबाट बञ्चितबालालिकाको शैक्षिक स्वास्थ्यउपचारका लागिआवश्यक सहयोग गर्ने ।
इन्टरनेट सुविधाको माध्यमबाट बालबालिकामाथिहुनसक्ने जोखिमन्युनीकरण	▪ इन्टरनेटको सहीप्रयोग तथायसको दुरुपयोगबाट हुनसक्ने हानी बालबालिकातथाअभिभावकलाई सचेतना गर्ने । ▪ इन्टरनेटको दुरुपयोगबाट जोखिममा परेका बालबालिकालाई मनोसामा कानूनीउपचार लगायतकाआवश्यक सहयोग गर्ने ।
लागूपदार्थ दुर्व्यसनीत तथाओसारपसार	▪ लागूपदार्थ दुर्व्यसनीतथाओसारपसार विरुद्ध विद्यालय, अभिभावक र बा सचेतना गर्ने । ▪ दुर्व्यसनमा परेका बालबालिकाको पुन:स्थापनव संघसंस्थातथानिकायहरुको समन्वयमाआवश्यकदुर्व्यसन उपचारको व्य ▪ लागूपदार्थको ओसारपसारमा बालबालिकाको संलग्नतालाई नि सीमाक्षेत्रकानाकाहरुमाविशेष निगरानीको व्यवस्था गर्ने ।

३. बालविकाससम्बन्धीप्रमुखविषयतथाकार्यहरु

विषयहरु	सम्बोधनकार्यहरु
समयमा पाठ्यपुस्तकको उपलब्धता	▪ आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र रहेका विधार्थीहरुको संख्याएकीन गरी समयमै पाठ्पुस्तकको व्यवस्थापनकालागिपालिकाले सम्बन्धितनिकाय संग समन्वय गर्ने । ▪ सबै बालबालिकाले समयमै पाठ्पुस्तकपाएनपाएको अनुगमन गर्ने ।
छात्रवृत्तिको अनुगमन	▪ विविध समूहकाबालबालिकालाई प्रदान गरिने छात्रवृत्तिहरुको उचित ढंगले वितरण गरे नगरेको अनुगमन गर्ने ।
अनुशासनकानाममा दण्ड सजायदिइनु	▪ विद्यालयलाई दण्ड सजायमुक्त घोषणा गर्न शिक्षकहरुलाई भयरहित शिक्षण सिकाईसम्बन्धीतालीमदिई कार्यान्वयनमाल्याउने व्यवस्थामिलाउने ।

	▪ विद्यालयमा दण्ड सजायका घटना घटेमा तत्कालआवश्यक सम्बोधनतथा कारवाही गर्ने गराउने ।
विद्यालयमाशौचालय, सरसफाइ सामग्री, खानेपानीलगायतकाआधारभूतपुर्वाधार	▪ छात्र र छात्राको लागि छुट्टाछुट्टै, अपाङ्गमैत्रीशौचालयभएनभएको अनुगमन गर्ने र नभएमा सोको व्यवस्था गर्ने गराउने । ▪ छात्राहरुका निम्ति स्यानेटरी प्याडको व्यवस्था गर्ने गराउने, सोको उपयोग तथाप्रयोगपश्चातको व्यवस्थापन गराउने । ▪ खानेपानीको उचितव्यवस्थापन गर्ने गराउने,
बालबालिकाको शैक्षिकनियमितता	▪ निःशुल्कतथाअनिवार्य शिक्षाअवधारणाको सचेतीकरण गर्ने । ▪ विपन्न परिवारका बालबालिकालाई स्टेशनरी, ड्रेस तथा छात्रवृत्तिलगायतको व्यवस्था गरी नियमितविद्यालयजानको लागिअभिप्रेरित गर्ने । ▪ आवश्यकताअनुसार दिवाखाजाको व्यवस्था गर्ने गराउने ।
शिक्षण सिकाई नियमितनहुनु	▪ शिक्षण नियमितभएनभएको अनुगमन गरी गराई दण्ड तथा पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने ।
भेदभावतथा हेपाई	▪ विद्यालयहरुमाकुनै पनि दृष्टिकोणबाट विधार्थी विधार्थीबीचहुने वाविधार्थीमाथिहुनसक्ने कुनै पनिकिसिमको भेदभाव, हेपाई, दुर्व्यवहार हुननदिनविद्यालयबालसंरक्षण नीति/आचारसंहिताबनाई लागू गर्ने । ▪ विद्यालयमाउजुरी पेटिका राख्नुको साथै यससम्बन्धी सम्बोधन गर्ने संयन्त्रनिर्माण गर्ने र समयसमयमाअनुगमन गर्ने ।
प्रारम्भिकबालविकास केन्द्रको अनुगमन	▪ आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्रबालबालिकाको पहुँचहुनेगरी प्रारम्भिकबालविकास केन्द्रहरु सञ्चालनभएनभएको अनुगमन गरी सोको व्यवस्थिततथाबालमैत्रि सञ्चालनकालागि सहजीकरण गर्ने ।
विद्यालयमामनोविमर्श सेवाको व्यवस्था गर्ने	▪ प्रत्येक विद्यालयमामनोविमर्श सेवाको सुनिश्चितताकालागितालिमप्राप्तमनोविमर्शकर्ताको व्यवस्था गर्ने वाविद्यालयकै शिक्षकलाई मनोविमर्श सम्बन्धीउपयुक्ततालिमदिई सो सम्बन्धी सेवाप्रदान गर्ने ।
विद्यालय स्वास्थ्यकार्यक्रम सञ्चालन	▪ विद्यालयमा स्वास्थ्यशिक्षाकार्यक्रम सञ्चालनको व्यवस्था गर्ने । ▪ आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र रहेका विद्यालयहरुमाबालबालिकाको नियमित स्वास्थ्य परिक्षणको व्यवस्था गर्ने ।

४. सहभागितासम्बन्धीप्रमुखविषयतथाकार्यहरु

विषयहरु	सम्बोधनकार्यहरु
बालक्लबको सूचीकरण तथा गठन	▪ आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र रहेका विद्यालयतथा समुदायमाआधारित बालक्लबहरुको सूचीकरण गर्ने र आवश्यकताअनुसार गठन गर्ने ।

	■ बालसंरक्षणका सवालहरु पहिचानतथा सम्बोधनकालागिबालक्लबहरुको आवश्यक परिचालन गर्ने ।
योजना तर्जुममाबालसहभागिता	■ पालिकास्तरीय नीतिनिर्माण तथाकार्यक्रमतर्जुमाको क्रममाबालबालिकासम्बन्धीविषयवस्तुकालागिबालबालिकाको उपयुक्तविचार वा सुझावलाई समावेश गर्ने । ■ पालिकाअन्तर्गत गठन हुने विभिन्न समिति, उप समितिहरुमाबालबालिकाको शैक्षिक र शारीरिक क्षमताको आधारमा सहभागी गराउने (सदस्यवाआमन्त्रित ।
बालसहभागिताबारे सचेतना	■ परिवार, विद्यालय, समुदाय, वडा तथापालिकास्तरमा बालसहभागिताको महत्वबारे अवधारणागत स्पष्टताका लागिआवश्यकअन्तरक्रियातथाअभिमूखीकरण गर्ने ।

अनुसुची ४

बालमैत्री स्थानीयशासनका ३९ वटा सुचकहरु

१. बालबचाउँ

१)६ महिनासम्मको शिशुलाई आमाले पूर्ण स्तनपान गराएको (आमाको दूधमात्रै खुवाउने) हुनुपर्ने,।

२) १ वर्षभित्रकाबालबालिकाले पूर्ण रुपमाखोप - बि. सि. जि., डिपिटी, हेपटाइटिस बि, हिब ३, पोलियो, दादुरा, मात्रा) पाएको हुनुपर्ने ।

३) ६ महिनादेखि ५ वर्षमुनिका सबै बालबालिकालाई वर्षको २ पटक भिटामिन ए क्याप्सुल खुवाएको हुनुपर्ने ।

४) गर्भवतीआमाको दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी गराइएको हुनुपर्ने,।

५) गर्भवतीमहिलाहरुले कम्तिमा प्रसूतिपूर्व ४ पटक र प्रसूतिपश्चातआमा र नवजातशिशुको कम्तिमा ३ पटक स्वास्थ्यजाँच गराएको हुनुपर्ने, ।

६) गर्भवतीमहिलाले टिडी विरुद्धको २ वटा खोप लगाएको हुनुपर्ने,।

७)गर्भवतीतथा सुत्केरी आमाहरुले आईरन चक्की (जम्मा २२५ वटा) खाएको हुनुपर्ने,।

८) एच् आई भी संक्रमित आमाबाट जन्मिएका सबै बालबालिकाहरुले ARV Prophylaxisपाएकाहुने छन ।

९) सबै घरधुरीमा स्वच्छ खानेपानीको सुविधाहुनु पर्ने,।

१०)सावुनपानीले हातधुने परिपाटीको विकास भएको हुनुपर्ने (चर्पी गएपछि, खानाखानु अगाडि र बालबालिकाको दिसाधोए पछि) ।

२. बाल संरक्षण

१)५ वर्ष मुनिका सबै बालबालिकाको जन्मदर्ता भएको हुनुपर्ने,।

२) बालबिवाहको संख्यामाकमीआएको हुनेछ,।

३) निकृष्ट प्रकारको बालश्रम दर घटेको हुनुपर्ने,।

४) घरपरिवार र समुदाय बाट बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, वेचविखन, शोषण, दुर्व्यवहार जस्ता घरेलु हिंसा कम गर्न पहलभएको हुनुपर्ने,।

५) बाल संरक्षण सम्वन्धी समुदायमाआधारित बाल संरक्षण प्रणाली सक्रियभएको हुनुपर्ने ।

३. बालविकास

१)३ देखि ४ वर्ष उमेर पुगेका बालबालिकाहरु प्रारम्भिकबालविकास कक्षामाभर्ना भएकाहुनुपर्ने, ।

२) ५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहकाबालबालिकाले आधारभूतशिक्षा (१ देखि कक्षा ८ सम्म) पुरा गरेको हुनुपर्ने,।

३) कक्षा १ को लागिविद्यालयजाने उमेर समूहका सत्प्रतिशतबालबालिकाहरु विद्यालयभर्ना भएकाहुनुपर्ने,।

४) विद्यालयजानननपाएकाबालबालिकाहरुले अनौपचारिक शिक्षाप्राप्त गरेको हुनुपर्ने,।

५) प्रत्येक विद्यालयमा छात्र छात्राको लागिअलगअलगशौचालयको व्यवस्थाभएको हुनेछ,।

६) प्रत्येक विद्यालयमाअतिरिक्त कृयाकलाप सम्बन्धीकार्यक्रम संचालनभएको हुनेछ ।

४. बाल सहभागिता

१) स्थानीयतहको निर्णय प्रक्रियामा १२ देखि १८ वर्षसम्मकाबालबालिकाहरुको संस्थागत सहभागिताको संयन्त्रविकास गरी सहभागी गराएको हुनुपर्ने,।

२) स्थानीयतहले संचालन गर्ने योजनामाबालबालिकाको आवाज समेटिएको हुनुपर्ने, ।

३) विद्यालयव्यवस्थापन समितिमा संस्थागततवरवाट बालवालिकाको आवाज सुनिने व्यवस्था सुनिश्चितभएको हुने छ,।

४) स्वास्थ्यव्यवस्थापन समितिमाबालक्लवको प्रतिनिधित्वहुनेछ,।

५) यशोधरागाँउपालिकाको प्रत्येक वडामा बालसमूह गठन भै क्रियाशील रहेको हुनेछ ।

६) गा.पातथा वडातहमाबाल संजाल गठन भएको हुनुपर्ने ।

५. संस्थागतविकास सम्बन्धिसुचक

१)स्थानीयतहको सभा बैठक नियमित रुपमा संचालनभएको हुनेछ ।

२) स्थानीयतहहरुले आफ्नो लागिबालमैत्रीव्यवहार, आचार संहितातर्जुमा गरी कार्यान्वयनमाल्याएकाहुनेछन् ।

३) स्थानीयतहमाबालमैत्री स्थानीयशासन प्रवर्द्धन समिति गठन भएको हुनेछ,।

४) स्थानीयविद्यालयहरुमाविद्यालयव्यवस्थापन समितिक्रियाशील रहनेछन्,।

५) स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरुमा स्वास्थ्यव्यवस्थापन समितिक्रियाशील रहनेछन्,।

६) स्थानीय स्तरमा बालविकास केन्द्र, बालकक्षातथापूर्व प्राथमिककक्षाहरु संचालनभएकाहुनेछन्,।

७) स्थानीय स्तरमा बालसमुहहरुको सक्रियता रहनेछ,।

८) स्थानीय स्तरमा पारालिगल कमिटि र बालअधिकार संरक्षण र सम्वर्द्धनमाक्रियाशील रहनेछन् ।

९) स्थानीय स्तरमा बाल संजालविकास भएको हुनेछ र जिल्लास्तरसम्म उनीहरुको प्रतिनिधित्व रहनेछ ।

१०)बालबालिकाकालागि स्थानीयविकास योजना र लगानी योजनातर्जुमा भै कार्यान्वयनभएको हुनेछ,।

११)नगर,गा.पातथा वडा विकास योजनामाबालबालिकाकासंग सम्बन्धित योजनातथाकार्यक्रम समेटी एकीकृत नीति, योजना, कार्यक्रमतर्जुमा र कार्यान्वयनभएको हुनेछ ।

१२) बालबालिका सम्बन्धी स्थितीपत्र तयारी तथाप्रकाशन र अद्यावधिकभएको हुने छ ।

अनुसुची ५
यशोधरा गाँउपालिकाको बालसमूह/बालसमूहसञ्जालकोगठन तथाकार्य संचालनविधान, २०७८

प्रस्तावनाः

राष्ट्र निर्माणको लागिबालबालिकाहरुको समेत भूमिका महत्वपूर्ण हुने भएकोले उनीहरुको शारीरिक, सामाजिक, संवेगात्मक र बौद्धिक विकास गर्दै बालबालिकाहरुको हकहितएवं बालअधिकारको विषयमाजनचेतनाजगाई सामाजिक, सांस्कृतिक, शैक्षिकएवं अन्य सम्बद्ध क्षेत्रमा समेत बाल सहभागिता जुटाउन र बालविकासका साथै बाल संरक्षणको पहल गर्न वाञ्छनीय भएकाले योविधानतयार गरिएको छ ।

१. संक्षिप्तनाम र प्रारम्भः

यस विधानको नाम "................ बालसमूह/ बालसमूह सञ्जाल गठन तथाकार्य संचालनविद्यान, २०७८ रहने छ । यो विधानयशोधरा गाँउपालिकाबाट स्वीकृत भए पछि तुरुन्तै लागु हुनेछ ।

२. कार्यालयः यस विधानबमोजिम गठित .... बालसमूह/ बालसमूह सञ्जालको कार्यालय जिल्ला ....न.पा. ....गापा...............वडा नं. .... स्थित .... स्थानमा रहनेछ ।

३. ठेगानाःयस बालसमूह/ बालसमूह सञ्जालको पत्राचार इमेल वा सम्पर्क ठेगानानिम्नबमोजिम हुनेछः... ....

४. परिभाषाःविषयवा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमाः

(क) "समूह"भन्नाले यस विधानको धारा ६ अनुरुप गठित बालसमूहलाईजनाउने छ । यो समूह ....गाँउपालिका ,वडामा आवद्धता भएको बालसमूह/ बालसमूह सञ्जाललाई जनाउनेछ ।

(ख) "बालसमूहको बालबालिका"भन्नाले यस विधानकोप्रयोजनको लागि ८ वर्ष देखि १८ वर्ष ननाघेका बालबालिकाहरुलाई जनाउनेछ ।

५. उद्देश्य एवं कार्यहरुः

यस बालसमूह/ बालसमूह सञ्जालको देहायबमोजिमका उद्देश्य एवं कार्यहरु रहनेछन्ः

(क) बालबालिकाहरुको शारीरिक, मानसिक, सामाजिक, संवेगात्मकतथा सहभागितात्मकविकासको अभिबृद्धि गर्ने ।

(ख) बालअधिकार सम्बन्धी राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय कानूनको बारेमा सचेतना गराउनु ।

(ग) बालसमूहको विस्तार र संगठनात्मक क्षमताअभिबृद्धि गर्ने ।

(घ) धर्म, वर्ण, लिङ्ग, जातजातिवाअन्यकुनै आधारमा बालबालिकाहरुलाई विना भेदभाव समानअवसर प्रदान गर्ने बारेजनचेतनाजगाउने ।

(ङ) बालबालिकाहरुको विरुद्ध हुने घरायसी हिंसा, बाल यौन शोषण, बालदुर्व्यवहार, बालश्रम, बाल बेचविखन, बालबिवाहजस्ता सामाजिकविकृतिका विरुद्ध स्थानीय रुपमा सचेतनाजगाई सो को कानूनीउपचारको लागि ।

(च) बालअधिकार सम्वन्धीबिबिधकार्यकमहरु संचालन र बालमैत्री स्थानीयशासनका संस्थागतविकास गर्नु ।

(छ) बालविकास सम्बन्धीविविधकार्यक्रमहरु संचालन गर्नु ।

(ज) पूर्व बालविकास सम्बन्धीकार्यक्रमहरुमा सहभागी गराउनु ।

(झ) बालबालिका सम्बन्धी हरेक गतिविधिमा सहभागिता गराउनु ।

(ञ) वातावरण स्वास्थ्य सम्बन्धीकार्यक्रमलाई बालगतिविधिमा समावेश गराउनु ।

(ट) आफ्नो समूहभित्रकाबालबालिका सम्बन्धीविविधआधारमा तथ्यांकसंकलन गर्नु ।

(ठ) बालबालिकाहरुको समस्यापहिचान गरी सो समस्या सम्बन्धितनिकायमा पुऱ्याउन र समाधान गर्ने प्रयत्न गर्नु ।

(ड) जन्मदर्ता, बालशिक्षा, बालिकाशिक्षा, बालबृद्धि (तौल) सरसफाई, खोप पोषण, बालस्याहार, आयोडिनको महत्व जस्तामातृ एवं बाल स्वास्थको विषयमा सन्देश वाहकको रुपमाकार्य गर्ने ।

(ढ) बालबालिकाहरु संग सम्वन्धित रोग झाडा पखाला, निमोनियातथाखुल्लादिशापिसावमुक्त क्षेत्र वनाउने लगायतको विषयमा समाजमाजानकारी एवं सो कोनिराकरणको लागि चेतनाजगाउनु ।

(ण) पिछडिएका, जोखिममा परेका, विपन्न, द्वन्दएवं दैवीप्रकोपबाट पिडित बालबालिकाहरुको पुर्नस्थापनाको लागिपहल गर्नु ।

(त) अन्यबालसमूहहरु वनिकाय संग समेत समन्वय गरी एकिकृत रुपमाकाम गर्ने ।

(थ) बालबालिकाको पूर्ण विकासकालागिअन्यविविध रचनात्मककार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।

(द) एच.आई.भि. एड्सका सम्वन्धमाजनचेतनाजागृत गराउने ।

(ध) बालबिवाह, वहुबिवाह, अनमेल बिवाह, जातिय भेदभावएवं दाइजो प्रथालगायत सामाजिकविकृतिको विरुद्ध जनचेतनाजगाउने ।

(न) बालबालिकाहरुलाई विविधप्रतिस्पर्धात्मकगतिविधिमाविना भेदभावबालबालिकालाई सरिक गराउनपहल गर्ने ।

६. बाल समुह/ बाल समुह सञ्जालको गठनः

६.१ बालसमूह/ बालसमूह सञ्जालको गठन समूहका साधारण सदस्यहरुको साधारण सभाबाट हुने निर्वाचनप्रकृयाबाट हुनेछ । यस बालसमूह/ बालसमूह सञ्जालको कार्यसमितिमानिम्नानुसारका पदाधिकारी हुनेछन्:

(क) अध्यक्ष : १जना

(ख) उपाध्यक्ष : १जना

(ग) सचिव : १ जना

(घ) सहसचिव : १ जना

(ङ) कोषाध्यक्ष : १ जना

(च) सदस्य : घटिमा २ जना र बढिमा आवश्यक्ताअनुसार

(छ) सल्लाहकार/सहजकर्ता : १ जना

(ज) संरक्षक : १ जनाआवश्यकभएमा

६.२ बालसमूह/ बालसमूह सञ्जालको कार्य समितिको संरचना समावेशीताको आधारमा गठन हुनेछ ।

७. सल्लाहकारः/सहजकर्ता

बालसमूह/ बालसमूह सञ्जालले सल्लाहकार/सहजकर्तानियुक्तिगर्दा निम्नआधारमा गर्नु पर्दछ :

(क) बालसमूह/ बालसमूह सञ्जालको अध्यक्ष पदेन सल्लाहकार हुनेछ ।

(ख) बालसमूह वाट उमेर नाघी सेवानिवृत भएकापूर्व अध्यक्षस्थानीयशिक्षक, खेलाडी, प्रतिष्ठित विद्वान, प्राध्यापकवा समाजका प्रतिष्ठित व्यक्तिवा सम्बन्धित संस्थाका सदस्यहरुकाअभिभावकमध्येबाट बाल समूहको निर्णय अनुसार **सल्लाहकार/सहजकर्ता** रहने छन् ।

८. संरक्षकः

बालसमुह/ बालसमुह सञ्जालका संरक्षकमा संस्थालाई अभिभावकको रुपमाआर्थिक वाव्यवस्थापकिय सहयोग प्रदान गर्ने संस्था/व्यक्ति रहने छन् ।संरक्षकको छनौटआवश्यक भएमाबाल समूहको निर्णय अनुसार हुनेछ ।

८.१ विद्यालयमाएकजनाशिक्षक संरक्षक र प्राधानाध्यापकप्रमुख संरक्षक शिक्षक रहनेछन् ।

९. पदावधिः

बालसमुह/ बालसमुह सञ्जालको पदावधी गठन भएको मितिले २ वर्षको हुनेछ । कुनै पदाधिकारीले राजिनामादिएमावाअन्यकुनै कारणले पदरिक्तभएमापदाधिकारीको हकमाबाँकीअवधिकालागि सम्बन्धितबालसमूह/ बालसमूह सञ्जालले आफु मध्येबाट नियुक्ति गर्नेछ र सदस्यपदकालागिआफ्नो साधारण सदस्यमध्येबाट चयन गर्नु पर्नेछ ।

१०. पदाधिकारीको काम, कर्तव्य र अधिकारः

पदाधिकारीहरुको देहायबमोजिमको काम, कर्तव्य र अधिकार हुनेछः

(क) अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकारः अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिमहुनेछ :

१. बालसमूहको बैठक र समूहको साधारण सभाको अध्यक्षता ग्रहण गर्ने ।

२. बालसमूहको बैठक वा साधारण सभामाआवश्यक प्रस्ताव र कागजात पेश गर्ने गराउने।

३. बालसमूहकोआम्दनी, खर्च हिसाब र अन्यकागजात सुरक्षित राख्ने राख्नलगाउने ।

४. बालसमूहका निर्णय र जि.वा.क.स. को निर्देशन,बालबालिका सम्बन्धिनितिकोकार्यान्वयन गर्ने गराउने ।

५.बालसमूहकाप्रतिनिधि चयन गरी पठाउने वा समूहको प्रतिनिधित्व गर्ने।

६. उपाध्यक्ष र सदस्यहरुलाई विषयगतकार्यभार विभाजन गरी दिने ।

७. सात दिनभन्दा बढी समयकालागिअनुपस्थितभएमाउपाध्यक्षलाई र उपाध्यक्षनभएमाआफू मध्येका वरिष्ठ सदस्यलाईकार्यवाहकअध्यक्षतोक्ने ।

८. जिल्ला समन्वय समिति संग समन्वय गरी वाअन्य संघ संस्थावानिकायहरुसंग कार्यक्रमको माग गर्ने रकार्यान्वयन गर्ने गराउने ।

९. निर्माण हुने बालबालिकाकालागीआवधिक योजनामातोकिएको अन्यकार्य गर्ने ।

ख. उपाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकारः उपाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिमहुनेछ ।

१. अध्यक्षको अनुपस्थितिमाकार्यबाहकअध्यक्ष भै कार्य गर्ने ।

२. तोकिएको अन्यकाम गर्ने ।

ग. सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकारः सचिवले अध्यक्षको प्रत्यक्षनिर्देशनमा रही देहायको कामकर्तव्य र अधिकारकोप्रयोग तथापालन गर्नु पर्नेछ ।

१.बालसमूहको स्वीकृत कार्यक्रमकार्यान्वयन गर्ने ।

२. बालबालिकावाबालसमूहसंग सम्बन्धितव्यक्तिको अध्यावधिक अभिलेख राख्ने ।

३. बालसमूहको चल, अचलतथाजिन्सी सम्पत्तिको लगत राख्ने ।

४. बालसमूहको बैठकको माइन्यूट गर्ने, निर्णय गर्ने पुस्तिकाजिम्मालिने र निर्णय प्रमाणित गर्ने ।

५. बालसमूहको प्रशासकीयकार्य गर्ने ।

६. अध्यक्षको निर्देशनअनुसार वैठक बोलाउने ।

७. तोकिएको अन्यकार्य गर्ने ।

८.निर्णयको कार्यान्वयन गराउने

घ. सहसचिवको काम, कर्तव्य र अधिकारः

१. सचिवको अनुपस्थितिमा सचिवको कार्यभार संहाल्ने ।

२. तोकिएको अन्यकार्य गर्ने ।

ङ. कोषाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकारः

१. बालसमूहको आयव्यय दुरुस्त राख्ने ।

२. आर्थिक वजेट तयार गरी समूहको वैठकमा पेश गर्ने ।

३. आर्थिक सहयोग जुटाउने ।

४. आर्थिक कारोवार सम्वन्धीजिम्मेवारी पूरा गर्ने ।

च. सदस्यको कामकर्तव्य र अधिकारः

१. बैठकमा सहभागिहुने ।

२. निर्णयको लागिआफ्नो मत पेश गर्ने ।

३. तोकिएको कार्य गर्ने ।

४.समूहको हितहुने अन्य रचनात्मककार्य गर्ने ।

५.बालमैत्री स्थानीयशासनका सूचकलाई कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।

११. सदस्यताः

अ. सदस्यताको योग्यताः

यस बालसमूहमा देहायकाबालबालिका सदस्यहुनपाउने छन् :

(क) उमेर कम्तिमा ८वर्ष पुगी १८ वर्ष ननाघेको

(ख) स्थायी सरुवा रोग नलागेको ।

(ग) मगज नविग्रेको वाबौलाहानभएको ।
(घ) समूहको नियमनितिप्रति प्रतिबद्ध भएको ।
(ङ) कम्तिमा ६महिना स्थानीय स्तरमा बसोबास गरेको

आ. सदस्यताको खारेजीः

(क) मगज विग्रेमा वाबौलाहाभएमा ।
(ख) १८ वर्ष उमेर नाघेमा ।
(ग) मृत्यु भएमा ।
(घ) राजिनामादिएमा ।
(ङ) अविश्वासको प्रस्तावपारित भई हटाइएमा ।
(च) सदस्यतानविकरण नभएमा ।
(छ) लगातार तीन पटक विना सूचना वैठकमा अनुपस्थितभएमा ।
(ज) एक भन्दा बढी बालसमूहको सदस्यतालिएको पाइएमावाप्रतिनिधित्व गरेमा ।

१२. बालसमूह, बालसमूहसंजालकापदाधिकारीको उमेरको हदः

(क) उमेर कम्तिमा ८ वर्ष पुगी १८ वर्ष ननाघेको ।

१३. आरक्षणः

बालसमूहमा सम्पूर्ण सदस्य संख्याको कम्तिमा ५० प्रतिशतबालिकाहुनुपर्नेछ तर समूहमाप्रर्याप्त बालिका सदस्य संख्याउपलब्धनभएमापनि समूहकायमै रहनेछ ।

१४. सदस्यताशुल्कतथानविकरणः

(क) बालसमूहको सदस्यताशुल्कवानविकरण शुल्कवाअन्यकुनै शुल्कबालसमूहले तोके बमोजिमहुनेछ ।
(ख) बालसमूहका सदस्यले आआफ्ना समूहमा हरेक वर्ष सदस्यतानविकरण गर्नु पर्नेछ ।
(ग) बालसमूहले बाल समूहलाई यशोधरा गाँउपालिकामाप्रतेकवर्ष समूहको वार्षिक प्रतिवेदनका साथनविकरणगराउनु पर्नेछ । सो को जानकारी जिल्ला बालकल्याण समितिमा गराउनु पर्नेछ ।

१५. बैठकः

बाल समूहले कम्तिमामहिनाको एक पटक बैठक बस्नु पर्नेछ। वैठकको गणपूरक संख्या ५१% को उपस्थितिलाई मानिनेछ

१६. निर्णयः

बालसमूहको बैठकमा सक्दो सर्वसम्मत निर्णय गराउने नभएमाबहुमतको निर्णय मान्यहुने छ तर मत बराबर भएमाअध्यक्षले निर्णायक मत दिन सक्ने छ ।
नोटः निर्णय प्रक्रियामा संरक्षक , सल्लाहकारवा सहजकर्ताले मतको प्रयोग गर्न पाउने छैनन् ।

१७. निर्वाचनः

बालसमूहले प्रजातान्त्रिक पद्धति अनुरुपआफ्नो समूहको निर्वाचनपदावधि समाप्तहुनुभन्दा एक महिनापहिले सम्पन्न गर्नुपर्नेछ ।

१८. निर्वाचनअधिकृत :

बालसमूहले आफ्ना संरक्षक, सल्लाहकारवा सहजकर्ता मध्येबाट कम्तिमा तीन सदस्य निर्वाचन मण्डलतोक्नु पर्नेछ । सो मध्ये एक जनामुख्यनिर्वाचनअधिकृत रहने छन् । मुख्यनिर्वाचनअधिकृतले निर्वाचनप्रक्रियावाकार्यविधिआफै निर्धारण गर्नेछ ।

१९. कोषः

(क) यस बालसमूहले आफ्नो नामबाट एउटा सामान्य कोषको स्थापना गर्न सक्नेछ ।

(ख) कोषमा देहायका स्रोतबाट रकमजम्माहुनेछः।

१. बालबालिक संग सम्वन्धित निकायबाट प्राप्त सहयोग ।

२. सहयोग, उपहार ।

३. सदस्यतातथानवीकरण शुल्क ।

४. सांस्कृतिकवाविविध रचनात्मककार्यक्रमबाट उठेको रकम।

५.समूहको प्रकाशनबाट प्राप्तहुने रकम ।

६. अन्य सामाजिक संघ संस्थाबाट प्राप्त रकम ।

२०. प्रतिवेदनः

बालसमूहले आफ्नो वार्षिक साधारण सभाबाट पारित वार्षिक प्रतिवेदनबालअधिकार समितियशोधरा गाँउपालिकामाप्रत्येक वर्षको असार मसान्तभित्र पेश गर्नु पर्नेछ ।

२१. संशोधनः

यो विधान संशोधनगर्दा बालसमूह/ बालसमूह सञ्जालको साधारण सभाको दुई तिहाई सदस्यहरुको वहुमतले संशोधन प्रस्तावपारितभई यशोधरागाँउपालिकाबाट स्वीकृत भएमालागू हुनेछ ।

२२. बचाउः

प्रस्तुतविधानमाउल्लेखित कुराहरु प्रचलित नेपाल ऐन नियमवाविनियम संग बाँझिएमाबाँझिएको हदसम्म स्वतःअमान्यहुनेछन् ।

२३. बालसमूह,बालसंजालकोखारेजीवा विघटनः

कुनै कारणवश समूहखारेजीमा परेमा वा विघटन हुनगएमा त्यस समूहको सम्पूर्ण चलअचल सम्पत्तियशोधरा गाँउपालिकाको संरक्षणमा सर्नेछ ।

२४. विविधः

१. साधारण सभाः समूहको साधारण सभावर्षको एक पटक बस्नेछ । साधारण सभाको सूचनाप्रत्येक सदस्यहरुलाई १ महिनाअगावै सचिवले दिनु पर्नेछ । साधारण सभामा समूहको वार्षिक कार्य प्रगतिप्रतिवेदन, आर्थिक प्रतिवेदनतथावार्षिककार्ययोजना सम्वन्धी प्रस्तावहरु निर्णयार्थ समूहले पेश गर्नेछ । साधारणसभाको गणपूरक संख्या समूहका साधारण सदस्यहरुको५१% को उपस्थितिलाई मानिनेछ ।

२. कार्यविधिबनाउनेः निर्देशिकाको उद्देश्य प्राप्तिको लागि समूहले आफूलाई आवश्यक पर्ने विनियमबनाउन सक्नेछन् साथैआवश्यक

समिति र उपसमितिहरुको पनि गठन गर्न सक्ने छन । यो समितिको कार्यविधिबालसमूह/बालसंजालले निर्धारण गर्नेछ।

३. अविश्वासको प्रस्ताव: समूहको निर्देशिकाविपरित कार्य गरेको भनि समितिकाकुनै पदाधिकारी माथि समितिका एक तिहाईसदस्यहरुले गरेको लिखितअविश्वासको प्रस्ताव समूहमा पेश गरेमा सो प्रस्ताव साधारण सभाको दुई तिहाई वहुमतबाट पारितभएमात्यस्तापदाधिकारीहरु स्वत: पद मुक्तहुनेछन् ।

४. समूहले आफ्नो विधानएवं पदाधिकारी सदस्य सहितको नामावली सम्वन्धित स्थानीयतहमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

अनुसूची १

बालसमूह,बालसंजालको छाप

(समूहको छापमा समूहको नाम, स्था. वर्ष र ठेगानाअनिवार्य रुपमाहुनु पर्नेछ)

अनुसूचि २

समूहकाकार्यसमितिकापदाधिकारीहरु

क.सं.	पद	नाम, थर	पुरा ठेगाना (गा.पा./न.पा., वडा र टोल)	हस्ताक्षर
	अध्यक्ष			
	उपाध्यक्ष			
	सचिव			
	सहसचिव			
	कोषाध्यक्ष			

नोट:

१. यस बमोजिम साधारण सदस्यहरु थप गर्न सकिने छ ।

२. समूहका साधारण सदस्यहरुले प्रत्येक वर्ष सदस्यतानविकरण गर्नु पर्नेछ ।

३. विधानबमोजिम आबद्धता एवं सूचिकृत गराउनु पर्ने निकायवा संस्थामा सम्वन्धितगा.पा. वाविद्यालयवा सम्वन्धित संरक्षकत्वप्रदान गरेको संस्थामध्ये कुनै एककोसिफारिश संलग्नहुनु पर्ने छ । सिफारिश साथकार्य समितिका सबै पदाधिकारीहरुको संयुक्तनिवेदन स्थानीयतहमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

४. यस विधानको प्रतिबद्धताको लागिबालसमूहबालसंजालको कार्य समितिका सम्पूर्ण पदाधिकारीहरुले विधानको सबै पानाको तलमाथि हस्ताक्षर गरेको हुनु पर्नेछ ।

५. आबद्धता वासूचिकृत गर्दा दुई प्रतिविधान रित पूर्वक तयार गरी पेश गर्नु पर्नेछ ।

६.संघीय सरकारले तयार गरेको बालसमूह गठन, संचालन,सहजीकरण मार्ग निर्देशिका २०७४ लाई स्मेत आधार मान्न सकिने छ ।

अनुसुची ३

यशोधरागाँउपालिका, बैदौली, कपिलवस्तु/ वडा नं.............

५ नं.प्रदेश

बालसमुह/ बालसमुह सञ्जाल सुचिकृतको दर्ता किताव

क्र.सं.	बालसमुह / बालसमुह सञ्जालको नाम	ठेगाना	बालसमूहमा सदस्य संख्या		संरक्षकवा सहजकर्ताको नाम	स्थापनामिति	सुचिकृत नं. र मिति	सम्पर्क नं.	प्रमाणित गर्ने
			बालक	बालिका					

अनुसुची ४
यशोधरागाँउपालिका,
बैदौली, कपिलवस्तु
५ नं. प्रदेश,नेपाल
बालसमुह/ बालसमुह सञ्जाल सुचिकृतको नविकरण किताव

क.सं.	बालसमुह/ बालसमुह सञ्जालको नाम	ठेगाना	बालसमूहमा सदस्य संख्या		संरक्षकवा सहजकर्ताको नाम	स्थापनामिति	सुचिकृत नं. र मिति	नविकरण मिति	सम्पर्क नं.	प्रमाणित गर्ने
			बालक	बालिका						

आज्ञाले,

नामः तेज बहादुर सिंह

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत